

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENTİTÜSÜ
TASARIM ANABİLİM DALI
TASARIM BİLİM DALI

**15.- 17. yy. İZNIK SERAMİKLERİNDE LALE
MOTİFİNİN TASARIM ÖZELLİKLERİ**

EMİN EMRE ÖZTÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÖKÇE UYSAL BAŞER

KONYA - 2019

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı	Emin Emre ÖZTÜRK
Numarası	134263002011
Ana Bilim / Bilim Dalı	Tasarım Ana Bilim Dalı / Tasarım Bilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tezin Adı	15.- 17. yy İznik Seramiklerinde Lale Motifinin Tasarım Özellikleri

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emin Emre ÖZTÜRK
	Numarası	134263002011
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tasarım Ana Bilim Dalı / Tasarım Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Gökçe UYSAL BAŞER
Tezin Adı	15.- 17. yy İznik Seramiklerinde Lale Motifinin Tasarım Özellikleri	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "15.- 17. yy İznik Seramiklerinde Lale Motifinin Tasarım Özellikleri" başlıklı bu çalışma 27.../09.../2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Gökçe UYSAL BAŞER	Danışman	
Doç. Dr. Lale AVŞAR	Üye	
Dr. Öğr. Üyesi A. Melek ÖNDER	Üye	
Doç. Dr. Hatice HARMANKAYA	Üye	
Dr. Öğr. Üyesi Sanver ÖZGÜVEN	Üye	

ÖNSÖZ

Osmanlı Döneminde *Laleler* oldukça yaygın olarak kullanılan bir motif olmuştur. İznikli ustaların seramik bünye üzerinde kullandıkları *lale* motifi farklı form ve renklerde karşımıza çıkmıştır. Osmanlı'da seramik sanat eserleri arasında en üstün ve başarılı olanları hiç kuşkusuz İznik üretimi olmuştur. Klasik İznik seramikleri 15. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar geçen sürede estetik açıdan en üstün niteliklerine kavuşmuştur. Bu çalışmada 15.- 17. yüzyılda yapılmış olan seramik eserlerdeki *lale* motifleri araştırılmış ve motiflerin görsel nitelikleri form, renk, biçim ve kompozisyonları, tasarım esasları ele alınarak incelenmiştir.

Emin Emre ÖZTÜRK

TEŞEKKÜR

“15.- 17. yy İznik Seramiklerinde Lale Motifinin Tasarım Özellikleri” adlı tez konusunun seçilmesi ve sürdürülmesinde beni destekleyen, bilgi ve deneyimleriyle her konuda bana yol gösteren danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Gökçe Uysal BAŞER’e; tez çalışması süresince bilgi ve kaynaklar konusunda benden yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Lale AVŞAR’a; Prof. E. Mezahir Avşar’a; ayrıca Sadberk Hanım Müzesi ve İstanbul Arkeoloji Müzesinde teknik çalışmalar yapılırken her türlü yardım ve desteği sağlayan müze müdür ve çalışanlarına teşekkür ederim.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı:	Emin Emre ÖZTÜRK		
Numarası:	134263002011		
Ana Bilim / Bilim Dalı:	Tasarım Ana Bilim Dalı / Tasarım Bilim Dalı		
Programı:	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
Tez Danışmanı:	Dr. Öğr. Üyesi Gökçe Uysal BAŞER		
Tezin Adı:	15.- 17. yy İznik Seramiklerinde Lale Motifinin Tasarım Özellikleri		

ÖZET

Türk sanatının temel malzemelerinden olan ve köklü bir sanat olan seramik, tarihimizin en eski zamanlarından günümüze kadar uygulanmış ve Osmanlı döneminde zirve noktalara ulaşmıştır. Osmanlı'da İznik ve Kütahya üretim merkezleri öne çıkmış ve diğer üretim yerlerine kıyasla daha fazla üne sahip olmuşlardır. Evani olarak da bilinen kap-kacaklarda ve mimarideki çini süslemelerinde, Osmanlı dönemi üretiminde İznik'in ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bunun sebebi, İznik yöresine ait hammadde özellikleri ve çini ile seramik üretimi konusunda yeterli tecrübe ve donanıma sahip bir merkez olmasıyla ilişkilidir. Osmanlı döneminde iki üretim merkezi haline gelen Kütahya ve İznik arasındaki rekabet ve sanatsal anlamda ilerleyiş, üretimin kalitesinin artmasına ve toplumda bir değer görmesine neden olmuştur. Osmanlılarda seramik sanatı 15.- 17. yy arasında belirli bir ekole ulaşmış ve ulaştıkları bu seviyeyi yüzyıllar boyunca korumayı başarmışlardır. Bu denli nitelikli ve estetik değer açısından önemli olması, Osmanlı seramik sanatını ve İznik seramiklerini dünyada marka haline gelmesini sağlamıştır.

Birçok eserin günümüze sağlam ulaşmış olması, eserler üzerinde belirli bir araştırma yapmamıza olanak sağlamıştır. Bu sayede eserlerin yapım tekniklerini, tarzlarını, üsluplarını ve motiflerin incelenmesine fırsat oluşmuştur.

Başlangıçtan itibaren Osmanlı seramik üretiminin ana merkezi olma vasfını elinde tutan İznik seramikleri, çok sayıda araştırmalara konu olmuş ve birçok yayında yer almıştır. Kaynaklarda bu eserler; tarihsel, ikonografik, malzeme ve teknik açıdan ele alınmış, seramiklerin süslemesi konu, motif, renk özellikleri incelenmiştir.

Bu tez çalışmasında 15.- 17. yy. Klasik İznik seramiklerinde sürekli yer alan ve iki çeşidiyle seçilen *lale* motifi 53 tane seramik eser üzerinden ele alınarak tasarım açısından incelenmiş ve *lalenin* diğer motiflerle görsel ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. İnceleme sonucu söz konusu motifin renk, boyut ve oran, çeşit ve duruşu gibi temel görsel özellikleri belirlenmeye, süsleme kompozisyonundaki geleneksel yeri ve konumu (duruşu) takip edilmeye çalışılmıştır. Genel bir değerlendirme niteliği taşıyan bu tez incelemesi, İznik seramiklerinde *lale* motifinin kullanım şeklinde dair ön fikir edinmeye imkân vererek daha detaylı araştırmalara veri ve emsal teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Osmanlı Dönemi, Lale, Motif, Seramik, Manisa Lalesi.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı: Emin Emre ÖZTÜRK

Numarası: 134263002011

Ana Bilim / Bilim Dalı: Tasarım Ana Bilim Dalı / Tasarım Bilim Dalı

Programı: Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Gökçe Uysal BAŞER

Tezin Adı: 15.- 17. yy İznik Seramiklerinde Lale Motifinin Tasarım Özellikleri

SUMMARY

Ceramics, which is one of the basic materials of Turkish art and is a fundamental art, has been practiced since the oldest times of our history and reached peak points during the Ottoman period. İznik and Kütahya provinces were The centers of production in the Ottoman Empire. These centers have the most fame and reputation.

İznik has a special place in Tile decorations of pots which is also known as Evani and architecture in Ottoman tile production. The reason for this is related to the raw material properties of İznik region and the fact that it is a center with enough experience and equipment in ceramic and ceramic production. The competition and artistic progress between Kütahya and İznik, which became two production centers during the Ottoman period, caused the quality of production to increase and a value in society. The art of ceramics in the Ottomans in 15.- 17. YY Centuries reached a certain level between the century and maintained this level for centuries. This important quality and aesthetic value has made the Ottoman ceramic art and İznik ceramics a brand throughout the world.

The fact that today many works have survived to the present day have enabled us to carry out a certain research on the works. This allows to examine their construction techniques, styles, manner and motifs.

İznik which was the main center of Ottoman ceramics production from the beginning, has been the subject of many researches in terms of production of works and has been included in the publications. In the sources, these products were discussed in terms of historical, iconographic, material and technical aspects, their subject, motif, color characteristics were examined.

In the thesis study 15.- 17. y. y. the tulip motif, which was chosen in two varieties of classical İznik ceramics, was examined from 53 ceramic works and examined in terms of design and it was tried to determine the visual relationship of tulip with other motifs. As a result of the study, it was tried to determine the basic visual features such as color, size and ratio, type and stance of the aforementioned motif, and the traditional place and position of the ornament composition. This study, which is not inclusive, will provide data and precedence in more detailed studies by allowing for a prior opinion on the use of tulip motifs in İznik ceramics.

Keyword: Classical Ottoman Period, Tulip, Motif, Ceramic, Manisa Tulipa.

KISALTMALAR

Yy: Yüzyıl

Öğr: Öğretim

Doç: Doçent

Dr: Doktor

No: Numara

Vb. Ve benzeri

H: Yükseklik

Env: Envanter

Prof: Profesör

Vd: Ve diğerleri

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	i
Tez Kabul Formu	ii
Önsöz.....	iii
Teşekkür.....	iv
Özet	v
Summary	vii
Kısaltmalar	ix
İçindekiler	x
Görsel Dizini	xii
1.GİRİŞ	1
1.1. Konunun Tanımı	1
1.2. Amaç ve Önem	1
1.3. Yöntem	2
1.4. Ana Kaynaklar	2
2. 15.- 17. yy İZNİK SERAMİKLERİ ve LALE MOTİFİ	4
2.1. İznik Atölyeleri ve Seramik Üretimi	4
2.2. Malzeme Özellikleri	8
2.3. Yapım Tekniği	11
2.4. Süsleme Tekniği ve Özellikleri	13
2.5. Lale Motifi Çeşitleri	16
2.5.1. Klasik Lale - Tulipa	16
2.5.2. Manisa Lalesi	17
3. SEÇİLİ ÖRNEKLER KATALOĞU	21
3.1. Klasik Lale - Tulipa Motifi Örnekleri	21
3.1.1. Tabaklar	21
3.1.2. Kâseler	60
3.1.3. Maşrapalar	79
3.1.4. Vazolar	82
3.1.5. Sürahiler	85
3.1.6. Kavanoz	88

3.1.7. Bardak	89
3.1.8. Şiše	90
3.1.9. Hokka	92
3.1.10. Şamdan	94
3.2. Manisa Lalesi Örnekleri	95
3.2.1. Maşrapa	95
3.2.2. Sürahi	100
3.2.3. Tabak	103
4. DEĞERLENDİRME	104
4.1. Klasik Lale – Tulipa	104
4.2. Manisa Lalesi	108
5. SONUÇ	110
6. KAYNAKLAR	113

GÖRSEL DİZİNİ

Görsel -1.....	5
Görsel -2.....	7
Görsel -3.....	8
Görsel -4.....	17
Görsel -5.....	18
Görsel -6.....	18
Görsel -7.....	20
Görsel -8.....	20
Görsel -9.....	21
Görsel -10.....	23
Görsel -11.....	24
Görsel -12.....	25
Görsel -13.....	26
Görsel -14.....	27
Görsel -15.....	28
Görsel -16.....	29
Görsel -17.....	31
Görsel -18.....	33
Görsel -19.....	35
Görsel -20.....	37
Görsel -21.....	39
Görsel -22.....	41
Görsel -23.....	43
Görsel -24.....	45
Görsel -25.....	47

Görsel -26	48
Görsel -27	50
Görsel -28	52
Görsel -29	54
Görsel -30	56
Görsel -31	58
Görsel -32	60
Görsel -33	62
Görsel -34	62
Görsel -35	64
Görsel -36	64
Görsel -37	66
Görsel -38	68
Görsel -39	70
Görsel -40	72
Görsel -41	73
Görsel -42	74
Görsel -43	74
Görsel -44	76
Görsel -45	78
Görsel -46	80
Görsel -47	82
Görsel -48	83
Görsel -49	84
Görsel -50	86

Görsel -51	87
Görsel -52	88
Görsel -53	89
Görsel -54	90
Görsel -55	91
Görsel -56	93
Görsel -57	95
Görsel -58	96
Görsel -59	98
Görsel -60	99
Görsel -61	100
Görsel -62	101
Görsel -63	103
Görsel -64	104
Görsel -65	106
Görsel -66	106
Görsel -67	106
Görsel -68	107
Görsel -69	107
Görsel -70	109
Görsel -71	109
Görsel -72	109
Görsel -73	109

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Tanımı

Bu çalışmada Klasik dönem 15.- 17.yy İznik Seramikleri, atölye ve üretim yerleri, yapım ve süsleme tekniği ile birlikte *lale* motiflerinin tasarım özellikleri ve çeşitleri incelenmiştir. İznik; Osmanlı İmparatorluğunun, anıtsal mimari yapılarının süsleme alanlarında kullanılan çinilerin ve seramiklerin üretildiği bir merkez durumundaydı. 16. yüzyılda parlak dönemini yaşayan İznik, sanatsal ve kültürel açıdan cazibeli bir dönem yaşamıştır. 17. yy kadar üretimine devam eden İznik; dönemin son zamanlarına doğru üretimi azaltmış ve eski cazibesini yitirmeye başlamıştır. Günümüzde yapılan kazı çalışmalarında İznik'in önemli bir üretim merkezi olduğu tartışılmaksızın anlaşılmıştır. Çalışmalarda fırın kalıntılarına, üretim malzemelerine, kayıt altına alınan defterlere rastlanılmış ve günümüze ışık tutmuştur. Bugünün sanatçıları da kaybolmuş, unutulmuş İznik çini ve seramiklerini kendi yetenekleri doğrultusunda özgün bir şekilde ortaya koymaya devam etmektedir.

1.2. Amaç ve Önem

Bu tez çalışmasının temel amacı; Osmanlı Çağı İznik seramiklerinde yoğunlukla uygulanan bitkisel süslemeler arasında çok tercih edilen *lale* motifini mercek altına alarak estetik ve tasarım açısından incelemektir.

Sayırsız bitki ve çiçek türüyle seçilen Osmanlı seramik ve çinileri çok sayıda bilimsel araştırmalara ve yayınlara konu olsa da, hala incelenmesi ve tespit edilmesi gereken hususlar barındırmaktadır. Bu hususlar arasında sanatsal yaklaşım, motif tercihi, soyutlaması ve uygulama şekli gibi konular da yer almaktadırlar. Bu hususların dışında bahsi geçen *lale*lerin onlarca çeşidi olması, kullanılan *lale*lerin hangi familyadan oldukları ve ne kadar bilinerek uygulandıkları da merak konusudur.

Bilindiği üzere Klasik Osmanlı sanatında farklı türden *lale* çiçeği motifleri mevcuttur. Bunların renk ve formlarında farklılık dikkati çektiği gibi, birlikte uygulandığı bitki türlerinde de çeşitlilik mevcuttur. Bu çalışmada, günlük hayata da çok tercih edildiği bilinen bitki çeşitlerinden *lale*nin araştırılması ve uygulanan seramik eserlerindeki çeşitliliği gösterilmek istenmiştir. Tez çalışmasında söz konusu

motifin görsel nitelikleri form, oranlar, renk, kompozisyonlardaki yeri açısından incelenecek ve tasarımda birlikte uygulanan bitki türleri tespit edilecektir.

1.3. Yöntem

“15.- 17. yy İznik Seramiklerinde Lale Motifinin Tasarım Özellikleri” konusu araştırılırken, yerli ve yabancı kaynak taraması yapılmıştır. Bu bağlamda konu ile ilgili yazılmış kitap, makale ve tezlerden yararlanılmıştır. Bazı görseller içinde elektronik kaynaklar kullanılmıştır.

İnceleme için seçilen görseller *lale* motifinin en belirgin özelliklerini taşıması açısından tercih edilmiştir. Örneklerin tümü yayınlardan alınarak kaynak belirtilmektedir. İnceleme tamamen tasarım özellikleri üzerine yoğunlaştığı için bilimsel incelemeye tabi tutulmuş, tarihi, üretim yeri, malzemesi ve tekniği tespit edilmiş seramik ürünlerin seçilmesinin daha uygun olduğuna karar verilmiştir.

1.4. Ana Kaynaklar

Araştırma kapsamında “15.- 17. yy İznik Seramiklerinde Lale Motifinin Tasarım Özellikleri” konusu ele alınmıştır. İznik seramikleri ile ilgili daha önce yapılan araştırmalarla alakalı yayınlardan;

Nurhan Atasoy- Julian Raby (1989), “İznik” adlı eserinde İznik seramiklerini, yapılışını, teknik açıdan incelenmesini, tarihsel sürecini ve gelişimi hakkında geniş bilgiler vermiştir. İznik konusunda birçok bilinmeyene ışık tutmuş ve yazılı- görsel paylaşımlarıyla döneme ait seramiklerin incelenmesinde önemli bilgiler aktarmıştır. İznik seramiğinin gelişmesinden büyümesine, olgunlaşmasından bozulmasına kadar birçok safları detaylarıyla inceleyerek devlet ve sanat ilişkisini ortaya koymuştur.

Ara Altun (1998), “Osmanlı’da Çini Seramik Öyküsü” adlı kitabında Osmanlı zamanında yapılan çini ve seramikler hakkında bilgiler verilmiş, seramiklere uygulanan süslemelerde kullanılan bitki motiflerinin tanımlarına yer verilmiştir.

Sitare Turan Bakır (1999), “İznik Çinileri ve Gülbenkyan Koleksiyonu” adlı kitabında İznik çinileri hakkında bilgiler verilmiştir. Türk çini sanatının tarihsel

gelişimine değinerek, İznik çinilerinde motiflerin ve üsluplar hakkında bilgiler vermiştir.

Belgin Demirsar Arlı- Ara Altun (2008), “Anadolu Toprağının Hazinesi Çini Osmanlı Dönemi” adlı eserinde Erken Osmanlı dönemi çinilerine ait bilgiler vermiş dönemle ilgili birçok yazılı ve görsel bilgiler paylaşmıştır. İznik kazılarında bulunan eserler ve 16. yy Osmanlı dönemi seramik ve çinileri hakkında önemli bilgi vermiştir.

Hülya Bilgili (2009), “İznik Çini ve Seramikleri” adlı eserinde İznik seramiklerini evrelere ayırarak işlemiş ve her döneme yakın tarihli eserleri bilgileriyle paylaşmıştır. Görsel ve yazılı kaynak olarak İznik dönemine ait yapılan çalışmalar hakkında detaylı bilgiler vermiştir.

2. 15. - 17.yy İZNİK SERAMİKLERİ VE LALE MOTİFİ

2.1. İznik Atölyeleri ve Seramik Üretimi

İznik, doğal yapısıyla, tarihiyle adeta antik bir şehirdir. İznik, Makedonya Kralı Büyük İskender'in kumandanı olan, Monophthalmos tarafından M.Ö. 316 yılında kurulmuştur. Kumandanların arasındaki rekabet ve savaşlar sonrası M.Ö. 301 yılında şehir başka bir yönetimin eline geçmiş ve Nicaia adını almıştır. Bu dönemlerde şehrin adına altın paralar basılmasından dolayı 'Altın Şehir' olarak da anılmıştır. Nicaia olarak bilinen şehri, 1075 yılında Süleyman Şah almış ve tarihte bilinen ilk Türk devletinin başkenti olmuştur. Şehrin ismi Nicaea'nın devamı anlamında İznik ile değiştirilmiştir. İznik yaklaşık 22 yıl Selçukluların elinde kalmış sonra Bizanslara geçmiştir. 1331 yılında Orhan Gazinin İznik'i fethetmesiyle yönetim artık tamamen Osmanlılara geçmiştir (Sanal, 2019: 2).

İznik Selçuklulardan bu yana çok tarihi olaylar yaşamış ve birçok seramik eserlerin verileceği güne kendini hazırlamıştır. Bu anlamda Selçuklulardan Osmanlılara miras kalan şehirde, seramik üzerine çok eserler verilmiş ve adeta seramik üretim merkezi haline gelmiştir.

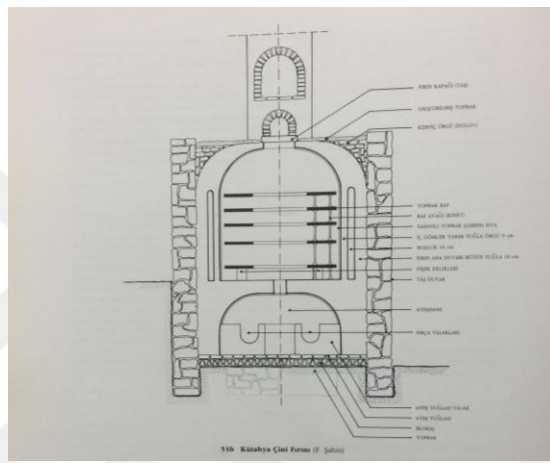
Dünyadaki en uzun süreli egemenliklerden biri olan Osmanlı İmparatorluğu, son derece gelişmiş bir merkezi yönetim sistemine sahipti. Bu sistem içerisinde eserlerin de belgelenmesine büyük önem verilmekteydi. Günümüze ulaşan çok sayıda kaynakların büyük bölümü bugün imparatorluğun eski merkezi olan Topkapı Sarayı Müzesi arşivinde bazıları da Başbakanlık Arşivinde bulunmaktadır. Her iki koleksiyona bakıldığında Osmanlı yönetimi sistemine ilişkin çok çeşitli belge bulunmaktadır. Buradaki belgelerden üretim hususları hakkında bilgi edinmek mümkün kılınmıştır (Atasoy, 1989: 17).

İznik Seramiklerine ilişkin yapılan çalışmada yararlanılan belgeler narh, muhallefat ve çeşitli saray defterleri ile saray hazinesinde saklanan ya da bu hazineden çıkan parçaları kayıtları, hazine envanterleri, mutfak kayıtları, padişaha verilen armağanların işlendiği envanter defterleri ve sarayda çalışan zatçıların aylık ücretlerinin işlendiği defterlerdir. Bu defterlerde sipariş usulü çalışıldığı ve sarayın

üretimleri takip ettiği anlaşılmaktadır. Söz konusu belgelerde Çin kökenli kaplar porselen (Fağfuri) ve seladon (mertabani), Osmanlı kapları ise yalnızca çini olarak anılmıştır (Raby, 1986: 86).

İznik 15. -17. yy arasında geçen süreçte, çini ve seramik üretiminin merkezi haline gelmiştir. Ülkenin birçok yerine hem seramik kap kacaklar hem de çiniler gönderilmiştir. Bu çiniler yapıların çeşitli yerlerini süslemelerde kullanılmıştır.

Görsel - 1: İznik'te çini fırını

Kaynak: Atasoy, Raby, 1989: 60.

Türk sanatında çini, hem iç mimaride hem de dış mimaride süslemenin önemli bir unsuru olmuştur. Mimariye farklı bir renk ve bütünlük katan çini, çeşitli renklerle ve motiflerle gelişme göstermiştir. Gelişen çiniler Anadolu'da Türk mimarisine de önemli katkılar sunmuştur. Bu katkılar seramik sanatının da gelişmesine ve yeni tekniklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Yetkin, 1964: 60).

Osmanlılar ise çini sözcüğünü kilden yapılan her türlü kap için kullanmışlardır. Sadece çinilerin ya da seramik kaplarının üretim farklılıklarının olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla kullanımı büyük ölçüde İngilizcedeki 'China' (çin) yani nitelikli yemek takımıyla aynıdır. Yüzyıllar boyu kesintisiz olarak çanak çömlek üretilen Kütahya'da da terim aynı anlama gelir. Ancak bugün farklı olarak isimlendirmek mümkündür. Seramikler, daha çok taşınabilir kap kacaklarla adlandırırken çinileri ise duvar çinisi anlamında kullanılmaktadır. Daha çok yerel gereksimi karşılayan Kütahya ile İstanbul'da çalışan ustalardan söz eden tek belge

bir yana bırakılırsa 15. yy sonu ile 18. yy arasındaki hiçbir belgede İznik dışında başka bir merkezin adına rastlanmaz. Bu da dönemin en önemli üretim ve tasarım merkezi olduğunu ortaya koymaktadır. Saray ücret defterlerinde duvar çinisi ustalarının (kaşıgeran) adlarına rastlaması İstanbul'daki fırınlarda yalnızca deneme siparişlerinin yapıldığı ya da nitelik standartlarının denendiği düşüncesini uyandırır. Böylelikle İstanbul'daki üretimin hem az, hem de sürekli olmadığı görüşü ağırlık kazanmaktadır. İznik'te ki ustalar için sarayın verdiği siparişler ve yolladığı desenler çok önemlidir. Bu sebeple İznik atölyeleri özellikle duvar çinisi alanında 18. yüzyıla, seramik alanında da 16. yy ikinci yarısına değin saray atölyelerin bir uzantısı olarak görmekte mümkündür. Saraylılar üretimin çeşidinden ve yapılacak tasarıma kadar birçok alanda söz sahibi olmaktadır. Desenlerin belirlenerek geldiği ve üretim yeri olan İznik'te ki ustalara uygulamaları hususunda gönderildiği görülmektedir. Bu nedenle belli bir dönem içinde İstanbul'da üretilen kaplarla İznik'te üretilenler arasında ayırma gitmek gereksiz olmaktadır (Atasoy, Raby, 1989: 25).

İznikli ustaların saray tarafından verilen sipariş ve desenleri yapılacak olan çalışma için önemli bir yer tutmaktaydı. Çalışmaların kalitesi ve neredeyse hatasız olması, atölyeleri bu konuda daha hassas davranmaları açısından etkilemiştir. Bu yüzden ki İznik'te seramik alanında 16. yy ikinci yarısına kadar saray tarafından yönlendirmeler doğrultusunda üretim olduğunu söylemek mümkündür. İstanbul'da üretilen kaplarla İznik'te üretilenler arasında bir fark olduğunu kabul edersek, bize bu farkı en net ortaya koyan yapılan çalışmalar ve kazılar neticesinde bulunan belgeler olduğunu söyleyebiliriz (Raby, Atasoy, 1989: 58)

Unutulmaması gereken bir başka hususta, belgelerde kaplara ilişkin hiç belirli bir terimin bulunmamasıdır. Benzer parçalar için kullanılan farklı terimler bu kayıtları tutan evrak memurlarının kaplara ilişkin hiçbir bilgileri olmaksızın gelişigüzel adlar kullandıklarını düşündürmektedir. Örneğin Edirne'de Mirliwa Sinan Beye ait malların envanterinde üç kez 'bardak' birer kez de 'bardağ-ı İznik', 'İznik Bardağı' ve 'bardağ-ı İznik' terimlerinin geçtiği görülmektedir. Bu da üretim yerinin fark edilebilir şekilde ortaya konduğunu göstermektedir (Barkan, 1996: 116).

Görsel- 2: İznik'te çini fırınlarının yeri

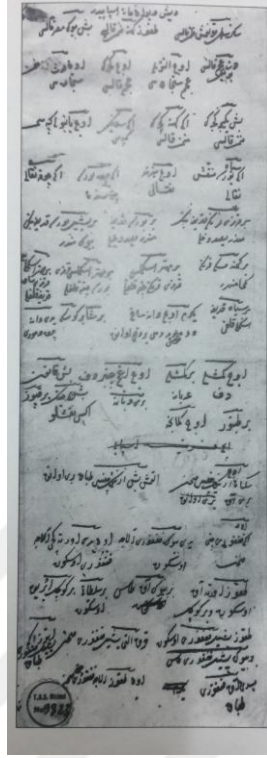

Kaynak: Atasoy, Raby, 1989: 23.

İznik seramiklerinin satışlarından söz eden bir başka en önemli belge kaynağı ise narh adı verilen ve yapılan işlerin detaylı olarak not edildiği, gelirin, giderin ve fiyatların belirlenmesi amacıyla bu defteri tuttukları görülmektedir. Narh defterinin her türlü giriş çıkış olan malzemeleri, sipariş edilen ürünleri, tasarımları ve fiyatlarını, maliyet tablosunu not ettikleri görülmektedir. Bu bize atölyelerinin takibinin ve sipariş usulü çalışmaların yapıldığını ve bunlarında kontrol edildiğini göstermektedir (Raby ve Atasoy, 1989: 20).

Ayrıca Osmanlılar erken dönemlerden itibaren fiyat dengesizliklerini koruma amaçlı denetimler yapmış ve narh usulünün belirlenmesiyle fiyatları denetim altında tutmayı sağlamışlardır. 1600 tarihli narh defterinde İznik adının başlıkta geçmemesi 'çini' sözcüğünün 'İznik çinisi' anlamında kullanıldığını göstermektedir (Atasoy ve Raby, 1989: 27).

Görsel- 3: Dış hazineden Tadad Defteri

Kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 23.

Bu belgede, Divanhanede tutulan seramiklerin listesi verilmektedir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, İstanbul, env. No. D.9823

2.2. Malzeme Özellikleri

16. yüzyılın seramik kap-kaçaklarının, Türk seramik sanatı içinde önemli bir yeri vardır. Seramik eserlerini farklı açıdan inceleyip ve günümüzde de detaylarıyla araştırabileceğimiz bir dönemin çalışmaları olmayı başarmışlardır. Bize hangi malzemelerden yararlanılarak yapıldığını, etkilerinin neler olduğunu, form ve biçim ilişkisini, dönemin sevilen tarzlarını ve izlerini aktarması konusunda da ayrı bir önemi vardır. Erken dönem ve geç dönem seramikleri arasında kalan Klasik dönem (15.-16.yy) seramikleri dönemin en özel ve nitelikli eserleri olmuştur. Tasarım anlayışının gelişmesi ve iddialı olması bu kanyı uyandırmıştır. Ayrıca çinilerde olduğu gibi, Selçuklu seramik sanatının temellerine dayanan Osmanlı örnekleri, kırmızı hamurlu ve beyaz astarlı olmakla birlikte, 15. yüzyıldan başlamak üzere beyaz çamurlu bir esasa dayanmaktadır. Orta çağın çizikleme dekorlu

seramiklerinden olan ve beyaz astar üzerine kobalt mavisiyle serbest fırça dekorlu, sıraltı tekniğindeki seramiklerde, Selçuklu döneminin astar boyama tekniğindeki canlı kap-kaçağının da etkisi vardır. 16. yüzyılın Osmanlı seramiği beyaz sert hamurlu, parlak şeffaf sırlıdır. Genellikle çinilerde olduğu gibi, seramikte de gövdeyle dekorların üzerini kaplayan sır arasında müthiş bir denge vardır. Bu yapılan işin kaliteli ve özgün oluşunu, renklerin sırlı tabakada rahatça algılanmasını sağlamıştır. Dönemin adeta malzeme açısından kaliteli olması seramikleri zirve noktaya taşımıştır. Günümüze bu denli sağlam kalmalarının da bir diğer sebebinin bu olduğu düşünülebilir. Sırın bünye üzerinde genişmesi ve bu genişleme katsayılarının uyumundan meydana gelen denge, çatlaksız, parlak, pürüzsüz bir yüzeyin oluşmasını ve bu durumun kullanıma bağlı olmaksızın devamını sağlamıştır. Yapılan araştırmalar, kazılar ve belgeler gösteriyor ki İznik bu seramiklerinin üretildiği ve farklı şehirlerde kullanılmak üzere dağıtımının yapıldığı yerdir (Demirsarar ve Altun, 2008: 24).

Osmanlı dönemi seramiklerinde astar boyama tekniği, Erken dönem, Klasik dönem ve Geç dönem olmak üzere üç farklı dönemde farklı üslupla ve uygulama ile karşımıza çıkmaktadır. İznik'te kazılarda bulunan astarlı seramiklerin ilk grubunu kırmızı çamurlu örneklerin teşkil etmesi, erken dönemde ve Klasik dönemde de kullanıldığını göstermektedir (Çobanlı ve Öney, 2007: 240).

Beyaz zemine üzerine uygulanan astar ile sert beyaz çamurlu seramikler 15. Yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Osmanlı sarayına girmeye başlayan Çin porselenlerindeki dekorun, bu seramiklerde desen değişikliğine yol açtığı düşünülmektedir. Desenlerin değişmeye başlaması seramiklerin formunun ve biçiminin de söz konusu olayla değişiklik gösterdiği gözlemlenmiştir. Hatta tasarımlarda ki uygulamaları da etkilediği görülmektedir. Derin kâselerin yanı sıra, uzun ayaklı büyük kaplar, yayvan ve geniş kenarlı tabaklar açık formları meydana getirirken, kapalı formlar olarak ise sürahi, kavanoz, maşrapa, şişe, vazo ve kandiller, 16. yüzyılın belirgin formları olacaktır. Bu formlar yaygın bir kullanım alanına sahip olmakla kalmayıp, zengin süsleme özellikleriyle de görülmeye başlanacaktır. (Demirsarar ve Altun, 2008: 25).

İznik'te kullanılan bir diğerk malzeme ise 'fritli' kilden yapılmış kaplardır. Bu kaplar, çamur yapısı öğütölmüş silika, cam frit ve yoğura bilirlik sağlayan az oranda beyaz kil bileşiminden oluşmuş yapay bir karışımdır. Eğer İznik kapları insana yüzyıllar ardından seslenebiliyorsa ve günümüze hala ışık tutabiliyorsa bunun nedeni yalnızca çömleğın ihtişamından değil büyük ölçüde kimyaya dayalı eski çağ teknolojisi ile olan yakın ilişkisidir. Bu da bize aslında İznikli ustaların üretimin her safhasına dair bilgili olduklarını göstermektedir (Atasoy ve Raby, 1989: 48).

15.-17. yüzyıllar arasında üretilen Osmanlı seramiklerine baktığımızda malzeme özelliklerini aslında dört devrede izlemek mümkündür. 15. yy başlarında tarihlenen fritli kaplar büyük ölçüde İran seramiklerini anımsatırlar. Bu dönem ürünleri çoğu kez 'Tebriqli ustalar' la ilişkili olduğu görülür. 1480- 1510 yılları arasındaki ikinci evre İznik fritli seramik teknolojisinin oluşturduğu dönemdir. Bu dönemde frite kurşun katıldığı görölmektedir. Bundan sonra en azından 17. yy başlarına kadar İznik seramiklerinde renk ve desenlerde değişiklik olsa da fritli kapların çamurunda belli bir standartlaşma ve geleneksellik izlenmektedir. 1510-1600 arasındaki en parlak dönemde İznik fritli kapların en belirgin özelliği kurşunlu zengin frit olduğu bilinmektedir. Ayrıca 16. yy Klasik İznik seramiklerinin bir özelliği de astar katındaki silika kristallerin pekişip seramik hamurunda olduğundan daha ince halde olmasıdır. Bu da bezeme ve dekor ile sır arasında daha fazla etkileşim olgusuna olanak tanımaktadır (Atasoy ve Raby, 1989: 64).

Klasik dönem İznik seramiklerini başka bir açıdan izlediğimizde ise, iç içe geçmiş yapısal ve kimyasal özelliklerini de göz önünde bulundurmak gerekir. Yapısal özelliklerin başında hamur ile sırın parlaklığı ya da matlığı, sırın gövdeye yapışması ve fırınlama sırasında bütün bileşenlerin genleşmesi ya da küçölmesi gelir. Kimyasal açıdan incelendiğinde ise gerek hamur gerekse sır farklı veriler sunmaktadır. Bu durumda bize kullanılan hammadde ile renklerin önem kazandığını göstermektedir (Atasoy ve Raby, 1989: 64).

Kendilerini malzemenin yapısal ve kimyasal özelliklerinin yanı sıra eserlerle de bütünleştiren ustalar, ilk andan son ana kadar işlerinde o kadar özverili ve başarılıdırlar ki, buda onların yaptığı eserlere yansımaktadır. Üretim süreci içinde

çömlekçiyi hamuru hazırlarken, tornası başında, boya ve sır yaparken, fırınlarken ve ürününü pazara hazırlarken bakarsak bitmiş ürüne olan hayranlığın daha da artacağını görebiliriz. Döneminde seramik eserlerinin bu kadar kaliteli olmaları nesillerinin de o eserlerden yararlanmaları açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla, İznik seramikleri günümüze birçok olaylar hakkında tarihi bir belge ve bilgi özelliği taşımakta ve geçmişe ait birçok kanıt sunmaktadır (Atasoy ve Raby, 1989: 49).

2.3. Yapım Tekniği

İznikli ustalar açık havada çalışmak yerine kapalı mekânlarda çalışmayı tercih ediyorlardı. Bir ustanın tüm malzemeleri yanında olması gerekiyor ve ulaşabilir olması gerekiyordu. Rahat bir ortamın olması ustaların çalışmalarına yansyordu. Böylelikle İznikli ustalar her an tornalarının başlarında olabiliyorlar ve işlerini rahatça yapabiliyorlardı. Kapalı atölyeler, ustaların bütün bir yıl boyu olmasa da, yılın büyük bir bölümünde çalışabilmesini sağlamış, en önemlisi de, tamamlanmamış ürünün kurumasını engellemiştir. Çünkü eserlerin belirli bir oda sıcaklığında kuruması bu açıdan önemli olmaktadır. Böylece kapalı mekân, çömlekçiye araç- gerecinden en üst düzeyde yararlanmasını sağlamıştır (Raby ve Atasoy, 1989: 50).

Kapalı atölyelerde çalışmak İznikli ustalara ayrı bir düzen sağlamıştır. Bu düzen içerisinde kapalı mekânda her türlü hizmeti sağlayan ekipmanlar bulunmaktadır. Eserlerin başlangıcından en son ki hale kadar gelmesi ve bütün işlerin aynı yerden yapılıp takip edilmesi oldukça önemli bir işittir. Artık desenlerin aktarılması aşamasına gelen eserleri atölyelerde bünye üzerine aktarmak ve orada biten işleri sırlamak daha kolay olmaktadır.

Seramik atölyeleri, tasarım ve yapı açısından her ne kadar birbirinden farklı ise de bazı kullanım alanlarının ortak özelliklerinin olduğu görülmüştür. Bunlar, tornaların bulunduğu ana atölye, desenleri aktardıkları odalar, çalışılmayan ve malzemenin depolandığı yerler, havuzlar, kurutma odaları, pişmiş ve pişmemiş ürünlerin depolandığı alanlar, odalar, yakıt deposu ve yapının içine ya da dışına yerleştirilmiş olan fırınlardır. Çömlekçi tornası, ‘torna çekme’ işlemi merkezkaç kuvveti eşit dönüş hareketiyle sağlamaktadır. Ustalar ayaklarıyla geleneksel

yöntemle torna çekme işlemini yapmaktaydılar. Bu yöntem çok yaygın olarak döneminde kullanılmış ve birçok eserlerinde üretilmesini sağlamıştır. En işlevsel olanı ise ayak tornası denilen ve çifte çark ya da geleneksel çark olarak bilinen türüdür (Atasoy ve Raby, 1989: 52).

Aslında torna çekmek o dönemde bugünkü şartlara göre daha da zor olmaktaydı. Büyük ve ağır olan tablaları ayak kuvvetiyle döndürmek oldukça zor işlemler olmuştur. Ağır tablalara bir de çamurun kendi ağırlığı eklenince kontrol etmek zor oluyordu. Ayakla çarkın çevrilmesinde en büyük neden ellerin serbest kalmasını sağlamak, şekillendirilmek için bekleyen çamuru iyi kavramak ve iyi bir şekil verebilmektir. Böylece hâkim bir şekilde kavranan çamura daha verimli şekiller uygulanmıştır. Torna çekme işlemi bazen tek parça ürün vermeye elverişli olmuyordu. Bu yüzden ustalar ayrı ayrı çektikleri parçaları birleştirme yoluna gitmişlerdir. Önce çekilen parça çıkartılıp deri sertliğine gelinceye kadar bekletilir, daha sonra kenarları çizilip ıslatılır, ek yerlerine sıvı kıvamda çamur sıvayarak birleştirilir, sağlamlaştırılır ve iyice kurduktan sonra da çark üzerine tekrar alınarak çapakları alınmaktaydı. Bu işlem aslında kapların biçim ve formunu da etkilemiş, kapların gitgide tek tip ve köşeli olmasına neden olduğu gözlemlenmiştir. Örnek verecek olursak, sürahiler belirgin boğumları ve boynun altındaki köşeli bölümleri ile ilginç bir örnek oluşturmaktadır (Atasoy ve Raby, 1989: 53).

İznik'te kullanılan yapım tekniğinin en yaygın olanı kenarları dışa dönük tabak, tornaya ters olarak yerleştirilen tek parçalı bir kalıpta biçimlendiriliyordu. Bu yöntemde fritli çamurdan alınan parça genişçe açılıyor, sonra kalıp üzerine seriliyor ve çark döndükçe de tabağın dışı masterla biçimlendiriliyordu. Eserlerin üretimi için tabak kalıpları veya alçıdan yapılmış özel kalıplar kullanılırdı. Kütahya'da ise İznik'ten farklı olarak eserlerini, geleneksel olarak tahta kalıplarla ürettikleri görülmektedir. Fırınlanmış seramik soğuduğu zaman, bezeme yapılacak yüz astardan önce zımpara taşı ile temizlenir ve esere tamamıyla son formu verilir (Atasoy ve Raby, 1989: 52).

Ebu'l Kasım kapların biçimlendirildiğini şöyle aktarmaktadır. “Karişim hamur gibi yoğurulur ve dinlenmesi için bir gece bırakılır. Sabahleyin iyice elle dövülür

ustabaşı tarafından çömlekçi tornasında incecik kaplar haline getirilir; daha sonra yarı yarıya kuruyuncaya kadar bekletilir. Tornada çapakları alınarak, ayak kısmı eklenir ve kuruyunca üzerindeki çizgilerin silinip kaybolması için ıslak keten olan bir bez parçasıyla temizlenir. İyice kuruduktan sonra da yün bir kumaş parçasıyla temiz ve pürüzsüz olana kadar ovuşturulurdu’’ (Atasoy ve Raby, 1989: 52).

Seramik eserler fırından çıktıktan sonra şablonları iğneleme yoluyla delinmiş kâğıtlardan desenler hazırlanır, bünyeye aktarılır ve boyama işlemine geçilmesi sağlanırdı. Bu işin kolay sağlanabilmesi için üretim ve yapım aşamasında kalıpların ölçülü olması gerekmektedir.

İznik kaplarında ölçekli çizimlerin az olmasından ötürü kalıpların ne ölçüde kullanıldığını da söylemek pek kolay değildir. 16. yy ilk yarısına ait derin çanaklardan birçoğunun çaplarının aynı oluşu, bunların kalıplarda biçimlendirildiğini düşündürür. Aynı kalıplardan birleştirildiği düşünülen eserler boylarının ve çaplarının eşit olması bu neticeyi doğurmaktadır (Allan, 1973: 112).

2.4. Süsleme Tekniği Ve Özellikleri

Süsleme genel anlamda motiflerle resim yapma sanatıdır. Türk motifleri ve süsleme teknikleri çok geniş ve kapsamlı bir konudur. Genel olarak seramiklerde süsleme yöntemleri; bitkisel motifler, hayvansal motifler, geometrik motifler ve sembolik motifler gibi desenler kullanılmıştır (Keskiner ve Akar, 1978: 10).

16. yüzyılın kap-kaçak anlamındaki seramiklerinin ise, Türk seramik sanatı içinde ayrıcalıklı bir yeri olmuştur. Çinilerde olduğu gibi, Selçuklu seramik sanatında da çeşitli motifler ve yöntemler kullanılmıştır. Nitekim erken Osmanlı devri seramiklerinde bu yöntemde renkler, yeşil, sarı, kahverengi, firuze renkli sır altında çok etkileyici örnekler vermiştir. Klasik dönemde de devam eden ve farklı renk yelpazesıyla uygulanan yöntem sırt altıdır. Böylelikle artık klasik dönemde yaygın olan teknik, sırtaltı tekniğidir ve çoğunlukla İznik seramiklerinde kullanılmaktadır (Altun ve Arlı, 1998: 23).

Kırmızı hamurlu seramiğin ilk evresi olan sgraffito tekniğinin uygulandığı seramikler, astarının çizilerek uygulanmış ve bazen sır akıtmalı, çeşitli renklerde sırlanmış seramiklerdir. Anadolu da, Bizans ve Selçuklu dönemi seramiklerinde de kullanılmış olan bu teknik ile yapılmış çok sayıdaki örneğe İznik çini fırınları kazısında da rastlanılmıştır (Aslanapa, 1989: 57).

İznik'te ayrıca üretimi yapılan seramikler, malzeme ve uygulama tekniği açısından kırmızı ve beyaz hamurlu olmak üzere ikiye ayrılırlar. Kırmızı hamurlu seramiği ise sgraffito, slip ve Milet işi denilen üç ayrı teknik ve üslupta incelemek mümkündür (Bilgili, 2009: 30).

Slip tekniği; bu teknik aslında bir sır altı tekniğidir. Çoğunlukla kırmızı seramik çamuru üzerine uygulanan bir tür astar, kalın bir tabaka olarak bünye üzerine sürülüp desenlerin işlenmesi şeklindedir. Astara bazen de renklendirilerek işlem yapılabilir. Bu teknik desenler işlendikten sonra renkli ya da renksiz sırlanır ve fırınlama işlemine tabi tutulur (Satır, 2015: 1135).

Üretilen eserlerde astar boya ve sıraltı tekniği yaygın olarak kullanılmış ve birçok eser üzerinde uygulanmıştır. Kapalı ve açık formlarda karşımıza sıklıkla çıktığı görülmektedir. Bugünde incelediğimiz ve gördüğümüz eserler bunun ispatı şeklindedir. Çinilerde de olduğu gibi, seramikte de gövde ile dekorların üzerini kaplayan sır arasında müthiş bir denge ve uyum vardır. Genleşmesi bünye üzerinde adeta kusursuzdur. Bu genleşme katsayılarının uyumundan meydana gelen denge, çatlaksız, parlak, pürüzsüz bir yüzeyin oluşmasını ve bu durumun kullanıma bağlı olmaksızın devamını sağlamıştır. Bu çini ve seramiklerin asıl üretim merkezinin hiç kuşkusuz İznik olduğunu göstermektedir (Altun ve Arlı, 1998: 25).

Sıraltı tekniği; bu teknik ise çamura biçim verilip astarlanır ve sonrasında desenler bünyeye aktarılır. Desen boyandıktan sonra renklerin sırlar altında karışmamaları için hafif ısıda tutulur. Bünye üzerine daha sonra şeffaf sır ya da şeffaf renkli sır uygulanarak tekrar fırınlama işlemi yapılır (Yıldırım, 2007: 6).

Seramik eserlere sıraltı boylarla uygulanan desenlerin en başında ise hiç şüphesiz *lale* motifi gelmektedir. *Lale*, çiçek desenlerinden olan gül, nergis, karanfil,

papatya vb. gibi motiflerle farklı şekillere bürünmüş haliyle karşımıza sıkça çıkmaktadır (Keskiner ve Akar, 1978: 11).

Osmanlı seramik sanatını en yaygın ve dünyaca tanınmış yapan ve çeşitli dünya müzelerinde en bol bulunan örnekleri, 16. yy ilk çeyreğinden 17. yy sonlarına kadar esas merkez İznik'te yapılan seramiklerdir. Dünya üzerinde çeşitli yerlerde yer bulan ve birçok alanda kullanılan, bugünde dünümüze ışık tutan bu yüzyılın eserleri olmuştur. Çinide de olduğu gibi kobalt mavisi, yeşil, firuze, beyaz, siyah daha az olarak pembe, kahverengi, gri ve 16. yy ortalarından başlamak üzere 50 senelik bir devir için kabartmalı, parlak domates kırmızısı kullanılmıştır. Konturları çoğu zaman siyah olarak yapılmıştır. Bazı örneklerde kobalt mavisi ile çekilen örnekleri de yaygın olarak görülmektedir. Parlak ve sert bir sıran altında renkler beyaz veya yeşil, kırmızı, mavi, lacivert zemin üzerinde yer alabilir. Zemin ise ya astarın rengi ya da çoğu zaman kobalt mavisi olarak da görülebilmektedir. 16. yy ortasından sonuna kadar olanlar en güzel örnekleri olmayı başarmış ve tüm ihtişamlığını korumuştur (Öney, 1976: 126).

İznik, Osmanlı dönemi Türk çini ve seramiği ile özdeşleşmiş, adını duyurmayı başarmış, kaliteli ve özgün işler vermiş, seramiğin başkenti gibi anılmaya başlanmış bir isimdir. İznik'te pişirme yöntemi ise genellikle üçayak adı verilen ara malzeme ile açık yerleşimle yapılıyordu. Bu tabak formlarının pişirilmesinde yaygın kullanılan ve zarar vermeyen bir yöntem olarak görülebilir. Hiç üçayak izi bulunmayan önemli parçalarda kasetli pişirimin uygulandığı da düşünülebilir (Carswell vd, 1991: 9).

16. yüzyılın ortalarından itibaren İznik seramiğinde değişiklik gözlemlenmeye başlanmıştır. Kabarık kırmızın da katılmasıyla artık gül, karanfil, sümbül, *lale* gibi çiçekler, Hatayî ve rozetler, armalar vb. natüralist eğilimin ağır bastığı ve yeni bir bezeme üslubunun geldiğini haber vermektedir. Değişimin sinyallerini aslında tarzın bozulmaya başlamasında ve uygulanan motiflerin değişim göstermesinden anlamak pek tabii mümkündür (Demirsarar ve Altun, 2008: 24).

15.yy, 16.yy ve 17.yy seramikleri ile bir başka bilgiyi ise Öney, bizlere şu şekilde vermektedir: “Porseleni hatırlatan, sert ve pürüzsüz hamurları, mavi beyaz

renkleri, ustalıklı desenleri ile üstün seramiklerdir. Desenleri, sert ve kaliteli şeffaf sır altına mavi tonları ile işlenmiştir. Erken örneklerde mavi tonları koyudur. Sonradan daha açık ve tatlı maviye döner. Bazen desenler mavi üzerinde beyazla yer alır. Mavi beyazların ender rastlanan bir grubunda helezonlar meydana getiren ve çengel gibi küçük yapraklarla süslü sarmaşık esastır. Bu seramiklere eskiden yanlış olarak Haliç işi adı verilmiştir. İznik kazılarında bol olarak bulunan bu tipin esas yapılış merkezi İznik'tir.” (Öney, 1976: 149).

2.5. Lale Motifi Çeşitleri

2.5.1. Klasik Lale- Tulipa

Batı dünyasında 16.yy ortasında Osmanlıların tanıttığı *Lale*, hakkında çok şey yazılmış üzerine çok konuşulmuş bir çiçektir. *Lalenin* anlamı oldukça büyük ve bir o kadar da değerlidir. Eski eserlerde sadece seramik ve çinilerde değil aynı zamanda halı, kilim, elbise, taş eserlerde, ahşap eserlerde ve birçok alanlarda görebiliriz. *Lale* mesnevide Allah'a, gül ise peygambere açıldığına inanılır, böylece *laleye* verilen bu önem, çiçeğin güzelliğinin yanı sıra sembolik bir değer verilmesinden de kaynaklanmış olabilir. Ayrıca *lalenin* yazıldığı harfler “Allah” harfleriyle aynıdır. Çiçek yetiştiricilerini teşvik eden ise, *lalenin* melezlenmek suretiyle pek çok değişik renk, desen ve formda olabilmesiydi. *Lale*, desenlerde form açısından kolay şekil alınabilir olması sebebiyle sanatçılar tarafından çok sevilmiş ve hemen hemen her eserde az sayıda olsa bile kullanılmaya çalışılmıştır. Halkında bu konuda iyi yönde tepkileri ve benimsemeleri *lale* motifini üst düzey anlamda işlenmesine sebep olmuştur (Altun, 1998: 180).

Lale, aslında süsleme sanatlarımıza girdiği 16.yydan çok daha önce Türk kültürüne girdiğini söyleyebiliriz. Birçok başka motif gibi, *lalenin* de süsleme sanatlarımıza girişi aslında kitap sanatı yolu ile olduğunu söylemek mümkündür. 1550'lerde saray nakış hanesinin başında bulunan ünlü sanatçı Karamemi, imzalı eseri olan Muhibbi divani ile *lale* birlikte pek çok başka çiçeği de sanatımıza yerleştirmeyi denemiştir. Osmanlı seramiklerinde ise, İznik'te yapıldıkları halde Şam işi denilen çok renkli işlerden başlayarak, 16.yy sonuna kadar *lale*, vazgeçilmeyen motif olarak karşımıza çıkmaktadır. *Lale* seramiklerde, açmış ve gonca güller, iri

hançeri yapraklar, sümbüller, karanfiller ve bir bitkilerle birlikte bahar günlerini bütün mevsimlerde yaşatan motifler olarak karşımıza çıkmaktadır (Altun, 1998: 183).

Seramik eserlerin ihtişamlı ve görkemli boyanmasını Gündüzöz şu şekilde aktarıyor: “Rabbin cemaline ram olmuş gönüllerin, insan eliyle, bir seramikteki motif, bir kitaptaki şemse mi? Çiçek, lale karanfil, hercai ve menekşe; firuze, lacivert ve çiniler” (Bektaşoğlu, 2009:7).

Görsel- 4: Lale işlemeli çukur tabak

Kaynak: <https://www.artamonline.com/298-muzayede-degerli-tablolar-ve-antikalar/18082-iznik-seramik-tabak>

2.5.2. Manisa Lalesi- Anemone Coronaria

Çinilerde oldukça sık işlendiği halde dikkatlerden kaçan bir çiçek de Manisa Lalesidir. Kırmızı ve mor renkleri ile Anadolu'nun birçok yöresinde doğal ortamlarda yetişen bu çiçek, eski Osmanlı kaynaklarında “Mağnisa” olarak adlandırılmaktadır. Bilimsel adı ise Anemone Coronaria olarak da bilinir. Çini sanatında, genellikle çiçekli büyük panoların alt bölümlerinde görülen ve küçük *lale* veya *çiğdem* olarak da tanımlanan çiçekler aslında Manisa *lalesi*dir. Seramiklerde uygulamalarına çok sık rastlanmamaktadır. Çiçek olarak farklılığı vardır. Bu da *Lale* ve *çiğdem*in uzun ve düz yapraklarından farklı olarak yeşil yaprakları maydanoz yaprağına benzemesidir (Altun, 1998: 184).

Görsel- 5: Manisa Lalesi

E-Kaynak: <https://www.turkiyekulisi.com/turkiye/manisa-lalesi-ni-koparana-60-bin-lira-ceza-h6339.html>

Dünyadaki *Lale* çeşitleri arasında önemli bir yere sahip olan ve koruma altında bulunan Manisa *Lalesi* (*Tulipa Orphanidea*) günümüzde Manisa'nın eteklerine kurulan Spil Dağı Milli Parkında 1250 metre yüksekliğinde yetişmekte ve devletin koruması altında bulunmaktadır (Sanal: 2018, 1).

16.yy ikinci yarısına ait çiçekli panoların birçoğunda bu çiçeği, tam açmamış ve yandan görünüşü ile de bulmamız mümkündür (Altun, 1998: 180).

Görsel- 6: Manisa Lalesi- (*Anemone Coronaria*)

E- kaynak: (<http://www.megep.meb.gov.tr/>) Erişim tarihi: 31.05.2018

İslam Sanatında, insan figürünün kısıtlı ölçüde işlenebilmesi sonucunda, bitkisel ve geometrik süslemeye ağırlık verildiği bilinir. Bitki motifleri her şekilde her forma uygun olarak tasarlanıp işlenebilir olması nedeniyle yaygın hale gelmiştir. İnsan ve hayvan figürlerinin inanış gereği kullanılmaması ve kısıtlanması bu

motiflerin önünü kullanım açısından açmıştır. Osmanlı sanatı da bu kısıtlamanın dışında kalamamıştır. Malzeme ve tekniğin getirdiği zorlamalar, motiflerin ve bu motiflerle oluşturulan kompozisyonların seçiminde önemli bir rol oynamıştır. Örneğin ahşap süslemede geometrik motifler ağır basmış, tekstil ve seramikte ise bitkisel süslemelerin tercih edildiği görülmektedir. Böylelikle *lale* ve diğer bitki motifleri, kompozisyonların oluşumunda başrol olmaya başlamış ve aktif bir rol almışlardır. Çini motifinin florası başlığı altında, stilize edilmiş olmakla birlikte, hangi çiçek cinsi olduğu kesinlikle saptanabilen, türü de büyük olasılıkla kestirilebilen bitkiler motif ve süslemelerde ele alınmıştır. Osmanlı'da çiçek motiflerinin girmesi 16.yy ortalarına rastlar. Bu yüzyılda saray nakış hanesinin hazırladığı desenlerin çeşitli sanat dallarında geniş ölçüde uygulandığı kabul edilir (Altun, 1988: 165).

Osmanlı kültüründe ve sanatında ön planda gelen bazı çiçekler vardır. Bunların en ünlüsü *Lale*'dir. *Lale* hem manevi bir simge olması hem de stilize anlamında kolay uygulanabilen forma sahip olması, aynı zamanda da tercih edilmesi kullanım sebeplerinde diyebiliriz.

Motifler ve stilize edilmiş desenler sadeleştirme sırasında pek az ayrıntı verilmiş, çizgiler en aza indirilmiştir. Buda bizlere, işlenen desenleri hazırlayan nakkaşların, örneklerini iyi tanıyan birer doğa gözlemcisi olduklarını kanıtlamaktadır. Nakkaşların ve ustaların hazırladıkları desenlerde bitki ve geometrik motiflere karşı bilgili ve ustaca uygulayabilen birer uzman olduklarını göstermektedir. 16. yüzyıl, bitkisel süslemelere getirdiği yeniliklerin yanı sıra, çini ve seramiğin teknik üstünlüğünün de tartışılmayacağı bir düzeye gelmiştir. 17. yy başlarına kadar süren üstünlük, 17. yy içlerinde, renk yelpazesinin zayıflaması, sır kalitesinin düşmesi, renklerin solması ve yerine yeni renklerin girmesi gibi sonuçlar doğuran bir teknik, gerilemeye dönüşmüştür. Ancak, ilginçtir ki, çini de uygulanan motif ve renk florası bu dönemde daha da zenginleşmiş, 16. yüzyılda az kullanılan bazı motiflerin ön plana çıkması yanı sıra, bazı yeni motiflerde çiçek bahçesine katılmıştır. Daha bütün ve bir arada çiçekler kullanılmış ve adeta çiçek bahçesi haline dönüştürülerek, rengârenk bir hal kazandırılmıştır (Altun, 1998: 163).

Görsel- 7: Lale Motifli Tabak

Kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 143.

Görsel- 8: Klasik Dönem Lale işlemeli Çukur Tabak

Kaynak: <http://antikantika.com/urunler/antika-osmanli/antika-iznik-seramikleri.html?image=0>

3. SEÇİLİ ÖRNEKLER KATALOĞU

3.1. Klasik Lale- Tulipa Motifli Örnekler

3.1.1.Tabaklar

Katalog No. 1

Görsel No: 9

Form: Düz kenarlı yayvan tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. Yy).

Bulunduğu yer: Sadberk Hanım Müzesi

Malzeme: Silisli çamur

Teknik: Sıraltı Tekniği

Boyutlar: Çap. 30,5 cm

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 117.

Açıklama: Kobalt mavisi ve farklı bir başka soğuk tonda olan mavi sıraltı boyalarla süslenmiş olan tabağın tasarımı geniş bordür ve göbekten oluşmaktadır. Tabağın bordür kısmında yan yana dizilen 12 tane dairesel madalyon içinde ortak motif tekrarlanmaktadır. Süslemede *lale* motifi hem göbek kısmında hem de dairesel kartuşlar içinde tekrarlanarak betimlenmiştir. Göbekteki ayna simetrik düzenlemede toplan 14 adet *lale* hem kobalt mavisi hem de diğer daha soğuk tonda olan mavi boyayla uygulanmış; bordürdeki 12 adet kartuşun her birinde dörder (4) adet *lale* ise sadece kobalt mavisiyle boyanmış olup toplamda 62 *lale* motifi mevcuttur. Tabak tasarımındaki diğer çiçek motifleriyle karşılaştırıldığı zaman buradaki lale motifinin ana motif değil diğer bitkisel motiflerle eşit ağırlıkta kullanıldığı söylenilebilir. Sadece bordür kısmındaki *lale*'nin tek hâkimiyeti onun buradaki farklı konumunu ortaya koyar.

Motiflerin tümü ortak tarza, ortak form ve oranlara sahiptir. İster göbekte, ister ise kartuşlardaki lalelerin alttan yukarı doğru yükselmesi genel eğilim olsa da dalı kırılarak aşağıya doğru sarkmış az sayıda lale motifi de mevcuttur. Bunların

zemindeki kümeden, göbekte ise hem kümeden hem de merkezdeki testiden bittiği görülmektedir.

Motifin özelliklerine baktığımız zaman sade iki veya üç dilimli damla formuna yakın *lale* çiçeği gövdelerinde yükseklik ile genişliklerinin tahminen 1/2 oranında olduğu, koyu mavi kontur içinde açık mavi düz renkle boyandığı görülmektedir. Yeterince sade olan bu tasvirler kimi zaman tek, kimi zaman ise hafif üst üste gelerek çift şeklinde durmakta, bazı sapsar üzerinde birden fazla lale çiçeği bulunmaktadır.

Mevcut tabak süslemesinde *lale* motifinin yanı sıra sümbül, gül ve menekşe türünden bitki ve çiçeklerin uygulanmıştır. Bunların tümünün en belirgin ortak paydası renklerdeki ortaklıktır.

Katalog No: 2

Görsel No: 10

Form: Yaprak dilimi kenarlı tabak,

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Metropolitan Museum of Art, New York

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap. 31.8 cm

Alındığı kaynak: Atasoy ve Ruby, 1989: 177.

Açıklama: Zemin kobalt mavisi, yanı sıra su yeşili, siyah, kırmızı renkleri sıratlı boyayla uygulanmış olan *lale* motifi tabağın hem göbek kısmında hem de geniş bordüründeki dairesel kartuşlar içinde betimlenmiştir. Kenar bordüründe 3 dilimli lale formu olup 13 adet betimlenmiştir. Orta göbekte ise 2 tanesi ana eleman olarak yapılmış toplam 3 adet lale formu vardır. Tabakta toplam *lale* sayısı 16 adettir. Üç dilimli formdan oluşan *lale*lerin kenar bordürde kullanım şekilleri saat yönünde dizilmiştir ve kullanılan penç motifleriyle uyumlu hale getirilmiştir. Orta göbekte ki *lale*ler ise yukarıya doğru bir yükseliş göstermektedir.

Orta *lale*ler Rumi ve Hatailerden oluşan çiçek desenleriyle zenginleştirilmiştir. Çiçekler ve *lale*ler tek bir kökten çıkarak tüme yayılmışlardır. Kenar *lale*lerde bünyeden ayrılan yaprak gözlenmezken, merkezde uygulanan iki büyük *lale* motiflerinde bünyeden ayrılan iki yaprak vardır. Diğer *lale*de ise tek yaprak bünyeden çıkartılmıştır. Buda tasarımın bünyeye olan uyumunu gözler önüne sermektedir. *Lale*ler siyah kontur çekilerek belirgin hale getirilmiş ve kullanılan diğer renklerle ön plana çıkartılmıştır. Tabakta *lale* motifinin yanı sıra penç, rumi ve hatai desenlerinden meydana getirilen stilize edilmiş motiflerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Katalog No: 3

Görsel No: 11

Form: Yaprak dilimi kenarlı çukur tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Victoria & Albert Museum,
Londra.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 37 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Ruby, 1989: 191.

Açıklama: Beyaz zemin üzerine işlenmiş maviyle boyanmış laleler betimlenmiştir. Tabak bütününde 3 yerde karşımıza çıkan *lale* motifleri ikisi aşağı kısımda biride üst kısımda sola doğru yatık betimlenmiştir. *Lale*ler üç dilimden meydana getirilmiş ve ikisinde gövdeden çıkartılan yapraklarla çizilmiştir. Formda beyaz zemin üzerine; mavi açık yeşil ve turkuaz renkleri de kullanılmıştır. Tabağın alt kısmında sık yapraklı bir dairenin içinden çıkan motifler ana gövdeden dallar sayesinde ayrılmış ve zenginleştirilmiş motif ve bezemeler kullanılmıştır. Tasarımda ana eleman lale olmasa da dönemin en tercih edilen ve en sevilen çiçek motifi olduğunu ve o yüzden de aralarda bile olsa uygulandığını görmekteyiz. Tabakta *lale* motifinin yanı sıra enginar ve rumi desenlerine yer verilmiş tasarımın bütününde gösterişi artırdığı gözlemlenmiştir.

Katalog No: 4

Görsel No: 12

Form: Dar kenarlı düz tabak.

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy başları

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Sadberk Hanım Müzesi,
İstanbul.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 27. 6 cm

Alındığı kaynak: Atasoy ve Ruby, 1989: 182.

Açıklama: Beyaz zemin üzerine siyah boyayla boyanmıştır. Tabak orta merkezi 13 adet rumi etrafına 6 adet dilimlenmiş şekille meydana gelmiştir. Her bir dilimde 3 adet *lale* olmak üzere toplamda 18 adet *lale* mevcuttur. Merkezden dışa doğru yayılan *lale*ler ince saptan iki yapraklı halde çıkmışlardır. Diğer büyük *lale*ler ise sağ ve sola doğru yatırılarak betimlenmişlerdir. Her bir dilimi uzun sarmaşıklar bölmektedir. Tabağın en dış suyolunda çizgiler atılarak tasarımda bütünlük sağlamıştır. Tabakta *lale*ler üç yapraktan meydana getirilmiş, ağız uçlarıyla kapatılmışlardır. Ayna simetrisi uygulanan bu tasarımda *lale*lerin ve diğer çiçeklerin sayıları birbirine eşittir. Tasarımın ve formu oluşturan motiflerin sadelikle ustalıklarla kullanılarak desenlerin birbirleriyle uyumlu bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Katalog No: 5

Görsel No: 13

Form: Leh Armalı, dışa doğru genişleyen tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy sonları

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Calouste Gulbenkian

Foundation Museum.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 20. 3 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Ruby, 1989: 350.

Açıklama: Armalı seramik tam bir aynalı simetri tasarımıdır. Renk ve şekil itibariyle benzerlik gösteren bu seramikte, *lale*ler sağ ve sol taraftan tek bir noktadan çıkarak yukarı doğru yükseliş göstermişlerdir. *Lale*ler mavi sıratlı boyayla boyanmış ve üç dilimden meydana gelmiştir. Dilimler içerisine kırmızı benekler atılmıştır. *Lale*lerle beraber ikişer adet dallarda yükselerek *lale*yi tamamlamışlardır. *Lale*ye merkezdeki tasarımda aynı zamanda gül, tepe pençesi ve kır çiçekleri ve Rumi desenleri de eşlik etmişlerdir. Beyaz zemine kırmızı, mavi, yeşil sıratlı tekniğinin uygulaması yapılmıştır. *Lale*ler tasarımda tabağın tam yarısına kadar uzanmıştır. Alt tarafta yapraklarıyla yükselişe geçen *lale*ler yukarıda güle yer bırakmıştır. Tasarımın alt kısmını yarım hilal şeklinde oluşturan kır çiçekleri toplamda 7 adettir. Armanın etrafını saran nergisler 24 adettir. Ayrıca iki adet gül ve 2 adet *lale*den oluşmuştur. Merkezde ise arma kullanılmıştır. Büyük olasılıkla İstanbul’ da bu formu tercih eden Avrupalılara satış yapan bir perakendeci vardı. Bu da İznik’te Avrupa’dan gelen siparişlerin orada yapıldığını gösteren önemli bir belge olduğunu göstermiştir.

Katalog No: 6

Görsel No: 14

Form: Tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 17. yy başları

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Spink & Son, Londra.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 40. 5 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Ruby, 1989: 367.

Açıklama: İnsan figürlü tabakta, *lale*lerin kullanım yerleri olarak figürü etraflica saracak şekilde işlenmiş ve tasarımda boşlukları ustaca doldurmuştur. Figürün sağında 2 adet, solunda 2 adet olmak üzere toplamda 4 adet lale kullanılmıştır. Alt kısımda kullanılan *lale*ler yukarı doğru yükseliş pozisyonu sergilemiş ve küçük formda çizilmiştir. Yukarı taraftaki *lale*ler ise sağ taraftaki sola, sol taraftaki sağa doğru eğilim göstermiştir. Form olarak daha büyük betimlenmişti. *Lale*ler üç dilimli olarak çizilmiş ve mavi sıratlı tekniğiyle boyanmıştır. Sol taraftaki 2 *lale* ve sağ taraftaki üstteki *lalenin* içi kırmızı beneklerle boyanmış sağ alttaki ise sadece mavi bırakılmıştır. *Lale*ler yapraklı betimlenmiş olup, tasarımda kullanılan yerde gül, yonca ve papatyalarla da kullanılmıştır. En dış kenar bordüründe ise, 5 adet bordürden oluşan ve helezonlarla zenginleştirilen tasarımla sınırlandırılmıştır. Merkezde ki insan figürü ana karakter olup, kırmızı, yeşil ve mavi renklerle boyanmış net yüz ifadesine yer verilmiştir. Tasarımda *lale*lerin kullanım yerlerine ait nadide eserlerden olduğu ve figürlerin son zamanlarda yer almaya başladığı görülmüştür.

Katalog No: 7

Görsel No: 15

Form: Geniş kenarlı düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Calouste Gulbenkian

Foundation Museum, Lizbon.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Ruby, 1989: 343.

Açıklama: Geniş kenarlı düz tabak, kobalt zemine kırmızı, turkuaz ve yeşil sıratlı boyayla boyanmıştır. Tabak dış çerçeve bordürü mavi zemine işlenmiş yarım çiçek motiflerinden meydana gelmiştir. Orta merkezde ise tek bir noktadan çıkan ağaç dalı ve o dallardan ayrılan iki adet *laleden* meydana gelmiştir. *Lale*ler çift yapraklı, üç dilimli ve kırmızı benekli. Zeminde toplam 24 adet papatya ve iki adet büyük *lale* motifi işlenmiştir. *Lale*ler tasarımda çıkış yönlerinden zıt yönde uzatılmıştır. Merkezde 3/1 alanı kaplayan *lale*ler sayıcı az tutulmuş olsalar da, biçim ve büyüklük olarak belirgin betimlenmiştir. Tasarımda *lale*lerin sadelikle ve görsel bir zenginlikle kullanıldığı tespit edilmiş ve renk uyumunun tüm parçaya uygun olacak şekilde seçildiği görülmüştür.

Katalog No: 8

Görsel No: 16

Form: Geniş kenarlı düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy son çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Sadberk Hanım Müzesi,
İstanbul.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: İstanbul Arkeoloji müzesi (41/1266).

Açıklama: Kobalt mavisi, kırmızı, yeşil sıraltı boyayla uygulanmış olan tabağın tasarımı kenar geniş göbek kısmı ve bordürden oluşmaktadır. Yan bordürde kendini tekrarlayan desenler kullanılmıştır. Bu desenleri orta alanda sade bir süsleme desteklemektedir. Süslemede *lale* motifi hem bordürde hem de kenar süslemesinde ikişer adet kullanılmıştır. Orta göbekte hâkim bir şekilde tabağa boydan uzanan *lale* motifi üç dilimli şekilde kullanılmıştır. Dört adet kullanılan *lale* motifi tabak tasarımında sağ ve sol tarafta forma uygun olarak betimlenmiştir. Ayrıca sağ alt köşede sağa eğilimli bir üç dilimli *lale* motifi kullanılmıştır. Kenar kısımlarında ise 12 noktada ikişer *lale* kullanılarak toplamada 24 adet *lale* kullanılmıştır. Orta alanda ve kenarlarda toplam 28 adet *lale* motifi kullanılmıştır. Tabağı ana kompozisyonunu oluşturan *lale*ler tek bir merkez noktadan uzayarak ikişer adet yaprakla betimlemesi yapılmıştır. En büyük şekilde işlenen *lale* merkezden sağa doğru meyilli bir şekilde işlenerek simetri havası bozulmuştur. *Lale*ler mavi sıraltı boyayla boyanmış olup, diğer bitkisel motiflerden daha baskın bir rol üstlendiği söylenebilir.

Motiflerin tümünde ortak tarza ve oranlara sahiptir. Kartuşlardaki *lale*lerin iki ayrı bölgeye uzatılarak yapılması tasarım üzerindeki etkinin daha baskın halde yapıldığı düşünülebilir.

Motif özelliklerine baktığımız zaman iki veya üç dilimden oluşan *lale* motifleri gövdelerinde yükseklik ile genişliklerinin tahminen ½ oranında olduğu, koyu mavi kontur içinde kobalt mavisiyle boyandığı görülmektedir. Geneli sade düşünülmüş

motiflerin tasarıma etkisi tabağın yorucu bir kompozisyona geçmesini engellemiştir. *Lale* motifleri ince uzun sapa yerleştirilerek sadeliği ön plana çıkarmışlardır ve diğer çiçeklerle uyum içinde yer almaktadır.

Mevcut tabak süslemesinde *lale* motifinin yanı sıra gül ve karanfil gibi çiçek bezemeleri betimlenmiştir. Bunların ortak noktası aynı merkezden çıkarak motifsel zenginlik oluşturmaktadır.

Katalog No: 9

Görsel No: 17

Form: Geniş kenarlı düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Sadberk Hanım Müzesi,
İstanbul.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: İstanbul Arkeoloji müzesi (9,1).

Açıklama: Tek renk tonunun hâkim olduğu tabakta kobalt mavisi ve daha soğuk bir mavi sıratlı boyalarla boyanmış olan tabağın tasarımı merkez göbekte bir daire, su yolu ve kenar kartuşlarda oluşturulan kartuşlardan meydana gelmektedir. Tabağın bordür kısmında yan yana dizilmiş ve desenin farklı bir biçimde koruma altına alındığı toplamda 26 adet bölmelerde motiflerin tekrarlanmasıyla oluşturulmuştur. Süslemede *lale* motifi göbekteki merkez noktadan bir saksı içerisinde başlayarak yükselmekte ve alanı kaplamaktadır. Simetrik bir üslupla yerleştirilmiş olan merkezdeki desen anlayışı 4 adet *lalenin* kullanılmasıyla meydana gelmiştir. Tabağın su yolunda ise 8 adet bitkisel bir formun kullanılmasıyla daha sade bırakılmıştır.

Merkezde ise dairevi bir madalyonun içine kobalt mavisinin üzerine beyaz bir zemin oluşturulmuş ve o zeminde 2 adet yukarıya doğru uzayan üç dilimli *lale* motifi bulunmaktadır. Koyu mavi renkle kontur çizgisi çizilmiş ve açık mavi soğuk tonda içi boyanmıştır. Simetriyi oluşturan bir diğer süslemeler ise yukarıda gül, sümbül ve papatya ile bezenmiştir. Toplamda 4 adet *lale* kullanılmış ve merkez noktaya yerleştirilmiştir. Motifle her ne kadar kendi içlerinde küçük boyutta kullanılmışsa da *lale*ler kendi hâkim oldukları alan içerisinde $\frac{1}{2}$ tahmini oranla yer tutmuşlardır.

Motiflerin tasarım özelliklerine bakıldığında iki ve üç dilimliden oluşan *lale*ler küçük yapraklarla sap kısmına yerleştirilmiştir. Tabakta mevcut süslemelerde bütünsel anlamda sadelik oluşturulmuş ve üç ayrı bölmede tasarım oluşturulmuştur.

En yoğun desenlerin ve motiflerin orta alandaki göbekte görmekteyiz. Bu da tabağın zenginlik ve hiyerarşik bir düzende olduğunu göstermektedir.

Katalog No: 10

Görsel No: 18

Form: Geniş kenarlı düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy son çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Sadberk Hanım Müzesi,
İstanbul.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: İstanbul Arkeoloji müzesi (9. 2).

Açıklama: Koyu mavinin, kırmızının ve yeşilin kullanılarak boyandığı düz tabak formu motif anlamında bir simetri oluşturulmuştur. Aynı merkezden çıkan bitkiler tabağın geneline yayılarak biçimin sınırlandırıldığı alanı doldurmuşlardır. Kenar kartuşlarda ise ince bir su yolu tercih edilmiştir. Bu kartuşta desen üç yapraklı yarım papatyanın ortasına kırmızı bir noktayla hareket kazandırılmıştır. Aynı renklerin merkezdeki diğer süsleme elemanı olarak kullanılan bitkilerde de kullanıldığı görülmektedir. Tabağın genel kompozisyonuna baktığımızda ayna simetriyi oluşturan *lale*ler, karanfiller ve bu bitkilerin çiçekleri ve dalları oluşturmaktadır.

İki ana figür olarak yerleştirilen *lale*ler tabağın ortasına denk gelecek şekilde zıt bir tarzda yerleştirilmiştir. Tabağı alt kısmını aynı tarzda kullanılan *lale*lere ve karanfillere orana tahminen 1/2 oranında olduğu görülmektedir. Tabakta toplamda 4 adet *lale* kullanılmakta ve 8 adet karanfil bulunmaktadır. *Lale*ler aynı merkezden çıkarak sağa ve sola kıvrılmaları estetik görünüşünü arttırmış ve bir hareket kazandırmıştır. Orta tarafta yer alan *lale*ler yeşil bir saptan yükselip, kırmızı beneklerle motif zenginleştirilmiştir. *Lale*ler 3 dilimlidir ve her bir dilimde üçer ve ikişer olmak üzere toplamda 18 adet benek kullanılmıştır. Tasarım açısından incelendiğinde sol alt tarafta yer alan *lale*de kullanıldığı görülmektedir. Bu uygulanan benekler kabarık şekilde bünyeye enjekte edildiği görülmektedir. *Lale*lerin siyah kontur çizgisiyle çekilip renkleri koyun mavidir. İki adet yapraklardan *lale*yi desteklemiştir. Tabağın merkez noktasında *lale*lerin saplarını

bağlayan Rumi desenine benzer bir taç vardır. Karanfillerde de kırmızı, mavi ve yeşil renkler kullanılmış ve her bir karanfil 6 adet yapraktan meydana gelmiştir. Tabağa tasarımda genelinde motifin sadelikten yana olduğunu renklerin hareketini sağladığını ve *lalelerin* tabağa $\frac{1}{2}$ oranında bir alana hâkim olduğunu görebiliriz. Bu da *lalelerle* beraber bütünün en belirgin ortak paydası haline gelmektedir.

Katalog No: 11

Görsel No: 19

Form: Geniş kenarlı düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ilk yarısı.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Sadberk Hanım Müzesi,
İstanbul.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sır atlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: Bilgili, 2009: 15.

Açıklama: Kobalt mavisi ve farklı bir başka tonda kullanılmış mavi sır altı boyalarla süslenmiş olan tabağın tasarımı kenar bordürü ve göbek kısmından meydana gelmekle birlikte ikisinin arasında bir su yolu bulunmaktadır. Tabağın bordür kısmında yan yana dizilen 32 tane alan içerisinde ortak motif tekrarlanmaktadır. Süslemede kullanılan *lale* motifi hem göbek kısmında hem de kenar kısmındaki kartuşlarda kullanılarak betimlenmiştir. Göbekteki motifte sadece merkezde hâkim olan testinin alt kısmında yukarı çıkış göstererek betimlenmiştir. Tabakta toplam 38 adet *lale* motifi vardır. Bu *lale*ler hem kobalt mavi hem de açık mavi renk kullanılmıştır. *Lale*ler tek saplı olup ikişer yapraklı *lale*ler meydana getirilmiştir. *Lale* motifinin hem sayıca hem de oran olarak diğer motiflerden daha baskın rol üstlendiğini görmekteyiz.

Motiflerin tümü kendi içlerinde ortak oranlara sahiptir. Merkezdeki simetriyi testinin duruşu bozmuştur. Kaidenin üzerinde yer alan saksılar ve testi barındırdıkları bitki motifleriyle tasarımın genelini oluşturmuşlardır. Merkezdeki testim kendinden desenli olup, çintamani desenlerle desteklenmiştir. Kartuştaki *lale*lerin yukarı doğru yükselmesi genel eğilim olsa da merkezde az sayıda kullanılan *lalenin* tasarımda vaz geçilmez bir motif olduğunu göstermektedir.

Motifin özelliklerine baktığımız zaman üç dilimli *lale*lerin çiçeği gövdelerinde yükseklik ile genişliklerine orana tahminen $\frac{1}{2}$ olduğu ve koyu mavi kontur çizgisi içinde açık mavi düz renkle boyandığı görülmektedir. Yeterince sade olan bu tasvirler tek başına kullanılmıştır. Saplarda tek *lale*ler ve yapraklar vardır. Mevcut

tabak süslemesinde *lale* motifinin yanı sıra karanfil ve çiçeklerde kullanılmıştır. Bunlarda ki en belirgin ortak payda renklerde ki benzerliktir.

Katalog No: 12

Görsel No: 20

Form: Geniş kenarlı düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ilk yarısı.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Ömer M. Koç Koleksiyonu.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: Bilgili, 2009: 16.

Açıklama: Geniş bordürlü, düz kenarlı tabak zemini beyaz, üzerine mavi ve tonlarının uygulandığı sıratlı boyalarla uygulandığını görmekteyiz. Geniş bordürü iki kısımda oluşturulmuştur. İnce bir çizgiyle çekilen bordürün hemen altında bir boşluk daha oluşturulmuştur. Merkez dairedeki motiflerin başlangıç çerçevesinde, dairenin etrafını tam dolanan balık puluna benzer şekiller çevrelemiştir. Orta alanda, merkezde hâkim bir rol üstlenen geniş gövdeli, dar ve uzun boyunlu, tek kulptan oluşan bir sürahi mevcuttur. Sürahinin iki yanında 2 adet saksılar oluşturulmuştur. Motif ve bezemelerde renklerin mavi ve tonları olduğunu görmekteyiz. Sürahi formu kobalt mavisi renkle konturu çekilmiş ve içi gökyüzü mavisine benzer bir renkle boyanmıştır. Sürahiden çıkan bitkiler tabağın üst kısımlarına doğru yükselmiş ve hemen aşağı tarafında *lale*ler vardır. Aynı şekilde süsleme öğelerini, değişik form ve boyutlarda kenarlardaki saksılarda da görmekteyiz.

Simetrik bir anlayışla yerleştirilen tabak motiflerinde, simetri havasını bozan ise sürahi ve hemen önünde sürahinin gövdesinden uzayan *lale* olmuştur. *Lale*ler burada hem saksılarda hem de sürahi formunda betimlenmiştir. Üç farklı renk tonunun uygulandığı tabakta *lale*ler kobalt mavisi ile konturları çekilmiş, yapraklarının biri daha açık bir tonda maviyle, diğer diliminin ise gökyüzü mavisine yakın bir renkle boyandığını görmekteyiz. *Lale*ler tasarımda iki dilimden oluşturulmuş ve uçlara doğru sivrilmişlerdir. Çanak kısımları ise dilimlerden ayrı bir tarz oluşturularak aktarılmıştır. İnce uzun bir gövdeye yerleştirilen *lale*lerde form ve oranların birbirine hemen hemen eşit olduğunu görebiliriz. Toplamda 6 adet karanfil,

3 adet çiçek motifi, 7 adet *lale* motifi betimlenmiştir. Sürahi gövdesinden ayrılan *lale* sanki sürahinin bir parçası izlenimini vermiş ve gövdesi dikenli betimlenmiştir. Tabağın kırık olan parçasına, tümlene çalışmasının yapıldığını görebiliriz. Tabağın simetrik bir havaya sahip olması nedeniyle kırık olan yerde diğer yarım dairedeki desen ve motiflerin kullanılmış olması kaçınılmazdır. Tasarımda farklı tarz ve üslupta yer alan *lale*ler kullanım sıklığı açısından ve daha yumuşak hatlarla betimlenmelerinden ötürü ön plana çıkmaktadır.

Katalog No: 13

Görsel No: 21

Form: Geniş kenarlı düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ikinci yarısı.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Sadberk Hanım Müzesi,
İstanbul.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: Bilgili, 2009: 15.

Açıklama: Zemin beyaz işlenmiş ve kenar kartuşlarında haliç işine benzer süslemesiyle tabak betimlenmiştir. Kenar kartuşlarda desenler daha sık kullanılmış, orta alanda ise betimlemeleri daha sade fakat iri yaparak tasarlamışlardır. Kenar bordürde 6 adet motif bölmeleri ve 5 adette bulutla sadeleştirilmiştir. Merkezde ise tek noktadan çıkan bitki motifleri sağdan sola meyilli olmalarıyla hareket kazandırılmış ve tabağın geneline yaygın hale getirilmiştir. Orta alanda kullanılan *lale*ler ikisi sağ tarafta, ikisi sol tarafta ve iki tanesi de orta tarafta olmak üzere toplamda 6 adet *lale* betimlenmiştir. *Lale*ler 3 dilimden oluşup siyah kontur çekilerek kobalt mavi sır altı boyayla boyanmıştır. *Lale*lerin başlangıç yerlerinde kırmızı renk kullanılmış ve ince uzun bir sapa turkuaz renkle boyanmış yaprak betimlenmiştir. Merkez noktada diğer bitkilerle beraber başlayan iri *lale*ler tabağın üst kısmına doğru yükseliş göstermiş ve belli bir noktadan kırılarak ters bir hareketle aşağı doğru betimlenmiştir. *Lale*ler kullanılan diğer bitkilerden daha irice uygulanmış ve tabağa eşit oranda paylaştırılarak tasarlanmıştır.

Tabağın genelinde kobalt mavi, kırmızı ve turkuaz renkleri kullanılmış, merkezdeki tüm desenler siyah kontur çizgisiyle çizilmiştir. *Lale*ler tabağın genelinde tahminen 2/3 oranında olduğunu görülmektedir.

Motiflerin özelliklerine baktığımız zaman sade tutulan ve üç dilimli olan *lale* çiçeği gövdeden yukarı doğru yükseliş gösterdiği görülmektedir. *Lale* motifinin yanı

sıra tabakta karanfil, *lale* çiçekleri ve papatya bitkileri de uygulanmıştır. *Lale*lerdeki ortak payda benzer şekilde işlenmesi ve aynı renkte boyanmış olmalarıdır.

Katalog No: 14

Görsel No: 22

Form: Geniş kenarlı düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ikinci yarısı.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Ömer M. Koç Koleksiyonu.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: Bilgili, 2009: 16.

Açıklama: Beyaz zemin üzerine işlenmiş olan motif ve bitkiler lacivert, kırmızı ve haki yeşille boyanmıştır. Tabak yaprak dilimli kesilmiştir. Kompozisyon dış bordür ve merkezde kullanılan süsleme alanından meydana gelmektedir. Bordürde alana yayılmış ve desenlerin birbirini tekrar eden bir şekilde desenlerle bezenmiştir. Süslemede *lale* motifi orta tarafta tek bir daldan çıkarak iki ayrı kısma ayrılmıştır. Merkezde ise aynı noktadan çıkan biri sağ tarafa bir diğeri ise sol tarafa uzanan nergisler kullanılmış, bu nergisler avuç içi şeklinde betimlenmiştir. Aynı açıyla yapraklarda ortasında kullanılan gül ve *laleyi* çevrelemişlerdir. Bu kısımda 2 adet üç dilimli *lale* ve 4 yapraklı iki adet gül çizilmiştir. *Lale*ler aynı yerde kullanılan güller ile kısmen aynı büyüklüktedir. Tabak tasarımındaki diğer çiçeklerle karşılaştırıldığında zaman buradaki *lale* motifinin ana motif gibi gül ile ağırlıkta kullanıldığını söyleyebiliriz.

Motiflerin tümünde renklerin ve orantılarının farklı yapılmasıyla simetri hissini ortadan kaldırdığı görülmektedir. Motiflerin tasarım özelliklerine baktığımız zaman ise sade, üç dilimli, uzun yapraklı ve uç kısımlara doğru sivrilen ve aynı zaman da genişleyen *lale*leri görmekteyiz. Diğer bir hâkim motif olan gül deseni ise kendisine ayrılan boşluğa oturtulmuştur. Yeterince net betimlenen *lale* tek gövdeden ikiye ayrılarak tasarıma hareket kazandırılmıştır. Mevcut tabak süslemesinde *lale* motifinin yanı sıra diğer bitkisel motiflerle de desteklenen çiçeklerde uygulanmıştır. Kenarlarda bordürlerde haliç işine benzer helezonlar çizilmiş ve bulutlarla sınırlar içerisine alınmıştır. Bordüre yakın olan yerde kullanılmış olan nergisler ise sol tarafta

10 adet sağ tarafta ise 11 adet kırmızı renkli yapraklar kullanılmış ve tablası mavi, sap kısmı ise kahverengi ince bir çizgiyle başlangıç noktasından çıkarılarak desen tamamlanmıştır.

Katalog No: 15

Görsel No: 23

Form: Geniş kenarlı düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ikinci yarısı.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Ömer M. Koç Koleksiyonu.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sır atlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: Bilgili, 2009: 16.

Açıklama: Beyaz zemin üzerine kırmızı, mavi ve yeşil sır altı boyalarla süslenmiş olan tabağın tasarımı geniş bordür ve merkezdeki geniş alandan oluşmaktadır. Tabağın bordür kısmında helezoni biçimde desenler verilmiş ve bu desenler bulutlarla sınırlandırılmıştır. Orta genişlikte bir penç ve kenarlarında 4 adet kartuşlar vardır. Kartuşların her birinde üçer adet papatya olup bunlar iki yaprakla bütünsel bir hale getirilmiştir. Süslemede *lale* motifi göbek kısmının merkezinden başlayarak dışa doğru bir hareket izlemektedir. Tabak motiflerin tasarımı açısından incelendiğinde orta merkezin dört parçaya bölüldüğü hissi verilmiştir. Her bir çeyrekte birbirini takip eden motif ve betimlemeler vardır. Bu çeyreklerin her birinde kartuşun dış kısmında yer alan bölgede 3 adet mavi renkli papatya ve bunların orta kısımlarında kırmızı noktalar mevcuttur.

Kartuşların uç kısımlarında ise ikişer adet *lale* betimlenmiştir. Merkezden başlayarak dışa doğru eğilim sergileyen *lale*ler üç dilimli olup ince ve kısa bir saptan ayrılmışlardır. Siyah kontur çizgileriyle çerçevelenmiş *lale*ler kırmızı sır altı boyayla boyanmıştır. Kartuş ucundaki *lale*ler de üçer dilimlidir. Genel kompozisyonda 16 adet *lale* kullanılmıştır. Bunlardan 8 tanesi merkezde olanlardan daha büyük betimlenerek hâkim ve baskın olmuştur. *Lale*leri destekleyen bir diğer süsleme ögesi olan papatyalar ise 12 tanesi kartuş içinde 12 tanesi ise zeminde olmak üzere toplamda 24 adet kullanılmıştır. Kullanılan *lale* motifleri uçlarına doğru sivrilen ve dışa doğru esneyen bir şekilde uygulanmıştır. Tabağın genel tasarıma baktığımızda zemini beyaz olup bordürdeki betimlemeler siyah ve mavi sır altı boyayla

oluşturulmuştur. Motif anlamındaki özellikleri ise papatyalar sayıca *laleden* stn olmasına rağmen *lale*lerin onlara orana kısmen 1/3 oranında büyük olması ve kırmızı boyayla boyanması bakımından göze çarpmakta ve geniş alana yaygınlık göstermektedir. Mevcut süslemede *lale* motifinin yanı sıra merkezde karanfil, papatya ve üç yapraklı yoncalar kullanılmıştır.

Katalog No: 16

Görsel No: 24

Form: Geniş kenarlı düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy son çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Metropolitan Müzesi (env. 67.178.1).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: (<http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/140009315> 23.05.2013).

Açıklama: Zemin beyaz olarak kullanıldığı ve kırmızı, turkuaz, mavi ve haki yeşilin sıratlı boyayla boyanan tabağın tasarımı bordür ve göbekten oluşmaktadır. Burada ana figür insan figürüdür. Bir kadının diz üstü oturarak elinde tef çalması onu hâkim bir karakter yapmıştır. Figürde kadın uzun bir entari giymiş ve bu entari haki yeşiliyle boyanmıştır. Belinde bir kuşak ve kuşağı bağlayan bir bağcık vardır. Kuşak açık mavi, bağcığı ise kırmızı sır altıdır. Entarinin kolları dirsekten bitmiştir, bileğe kadar açık mavi bir kumaş vardır. Kadının saçında fes ve uzun saçları da ayrıca vurgulanarak çizilmiştir. Mavi renkleri bir değer olarak bordürdeki üç dilimli desenlerin zemininde görmekteyiz. Ayrıca papatya, nergis ve *lale* motifi de mavi renkle boyanmıştır. Ana karakteri olan kadın figürünün yardımcı detay motifleri ise figürün ön kısmında 2 adet tomurcuk gül ve bir adet açmış gül ve nergis çiçeği vardır. Arka tarafında ise 2 adet açmış gül, nergis çiçeği ve tek *lale* motifi vardır. Ayrıca genel anlamda motifler yaprakla ve Rumilerle zenginleştirilmiştir. *Lale* motifi burada tek bir yerde kullanılmıştır. Kadın figürünün ayakucundan başlayarak ince uzun bir dalda tek yapraklı ve üç dilimli olarak betimlenmiştir. *Lale* motifi uca doğru sivrilerek dışa meyilli çizilmiştir. Genel olarak baktığımızda dikkat çeken yaygın ve sayıca çok olmayan *lale* motifi başka figür ve betimlemelerin kullanıldığı yerde bile *lalenin* dönem içerisinde uygulanan seramik eserlerde sıkça tercih edilmesinin bir kanıtı olduğu düşünülmektedir. Tabak tasarımı bordürde bir birini tekrar eden 3

dilimli ve merkezi kırmızı benekle yapılmış ve toplamda 48 adetten oluşan motif betimlenmiştir. Tasarımda *lale*lerin kullanım yerlerine ait nadide eserlerden olduğu ve figürlerin son zamanlarda yer almaya başladığı görülmüştür.

Katalog No: 17

Görsel No: 25

Form: Geniş kenarlı düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy. son çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Metropolitan Müzesi (env. 02.5.53).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: (<http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/140002067> 23.05.2013).

Açıklama: Zeminin beyaz olarak kullanıldığı ve kırmızının, yeşilin ve mavi sıratlı boyayla boyanmış tabağın tasarımı ince bir borudur ve merkezden yukarı doğru yükselen bitki motifleriyle oluşturulmuştur. Tabakta motifler simetrik olarak yerleştirilmiştir. Tabağın bordür kısmında yan yana dizilen 35 adet yarım papatya desene betimlenmiştir ve tekrarlanmaktadır. Süslemede *lale* motifi merkezden yukarı doğru ikisi sağa ikisi sola olmak üzere toplamda 4 adet büyük *lale* motifi kullanılmıştır. *Lale*ler kobalt mavisiyle boyanmış, yeşil gövdeden uzamış ve yeşil yapraklardan meydana gelmektedir. Tabak tasarımındaki diğer çiçek motifleriyle karşılaştırıldığında zaman *lale* motifinin ana motif olduğu görülmektedir. Motifin özelliklerine baktığımız zaman *lale*ler üçer dilimli ve yapraklarında ikişer adet beneklerin olduğu görülmektedir. *Lale*lerin renkleri kobalt mavisi ve benekler kırmızıdır. Simetrik bir şekilde uygulanmış olup *lale*ler, nergis ve yediverenler ile desteklenmiştir. *Lale* motifinin özelliklerine baktığımızda üç dilimli uca doğru sivrilen ve kenarlara açılan yaprakları vardır. *Lale* motifinin yükseklik ve genişliklerinin tahminen $\frac{1}{2}$ oranında olduğu koyu mavi kontur içinde kobalt mavisi renkle boyanarak, kırmızı benek yapıldığı görülmektedir. Dalgalı yapraklar her bir *lale*de ikişer adet olup, gövdeden ayrılmışlardır. İnce ve zarif çizilen *lale* motifleri renk ve oranıyla hâkim bir rol üstlenmiştir.

Katalog No: 18

Görsel No: 26

Form: Geniş kenarlı düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16.yy ikinci yarısı.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Metropolitan Müzesi (env. 51.1.17).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: (<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/140008367> 23.05.2013).

Açıklama: Zeminin beyaz, kenar bordürün geniş ve merkezde bitkisel motif ağırlıklı tasarlanan tabağın tasarımı merkezi simetriden uzaklaştırmak için yerleştirilen bitki motifleriyle oluşturulmuştur. Tabakta mavi kırmızı yanı sıra turkuaz sıratlı kullanılmıştır. Kenar bordürlerde bir birini tekrarlayan ikişer *lale* ve çintemeniler beyaz zemin üzerine uygulanmıştır. Çintemaniler kırmızı merkez noktaları ise kırmızı sıratlı boyayla boyanmıştır. Bordürdeki *lale*ler ise üç dilimli ve siyah kontör içine mavi renk sıratlı tekniğiyle sıralanmıştır. *Lale*ler bordürde aynı merkezden çıkıp zıt yerlere uzanarak bordüre geniş bir şekilde yerleştirilmiştir. Çintemaniler bordürde 9 adet ve birbirini tekrarlayarak betimlenmiştir. *Lale*ler 9 adet olarak ve birbirinin form ve biçimsel anlamda tekrarlayarak betimlenmişlerdir. Bordürün sınır çizgileri tabağın dış kesim şekline uygun olarak kontör çizgisi halinde çekilmiştir. Orta alanda ise 4 yapraklı bir merkezden çıkarılan bitki motifleri bir birine zıt uzanan ve simetrik *lale*ler ve süslü perçerle ve nergislerle betimlenmiştir. Tabak tasarımındaki diğer çiçek motifleriyle karşılaştırıldığında *lale* motifinin ana motif olduğu söylenebilir. *Lale*ler tasarımda kırmızı ve ayırık olarak 3 dilimli şekilde uca doğru sivrilmiş şekilde betimlenmiştir.

Alt tarafta birbirine aynı simetri oluşturan 2 adet 3 dilimli kırmızı sır altı *lale* motifleri, tabağın üst kısımlarına doğru uzamış ve alttaki *lale*lere oranla 2 kat büyüklüğünde olan bu *lale*ler 3 dilimli olup, uca doğru sivrilip dışa eğim

göstermektedir. Ayrıca bu *lale*ler betimlemesinde dilimlerinde üçer adet turkuaz sıratlı beneklerle hareket kazandırılmıştır. Tabağın alt kısmında kısa bir saptan uzayan *lale*ler, ince 2 şer yaprakla desteklenmişken diğer üst tarafta olan 2 formlu *lale*ler ise daha kalın dilimli olup yaprakları da *lale*yi saran bir şekilde kalın ve uzun bir biçimde estetik olarak yerleştirilmiştir. Yapraklar ve gövde kısımları turkuaz sıratlı boyayla yapılmıştır. Kontur çizgiler ise siyah konturla çekilmiştir.

Mevcut tabak süslemesinde *lale* motifinin yanı sıra çintemani, nergis, süslü perç ve sola doğru kıvrılan iri perçin sapında 2 küçük adet papatya bitki ve çiçekleri uygulanmıştır. Bunların tümünün en belirgin noktası renkler arasında uyum ve hiyerarşidir.

Katalog No: 19

Görsel No: 27

Form: Geniş kenarlı düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Metropolitan Müzesi (env. 56.185.2).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: (<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/140011029> 23.05.2013).

Açıklama: Geniş bordürlü derin ve düz kenarlı olan bu tabak, haki yeşil, kobalt mavisi, açık mavi ve mor sır altı renkleriyle boyanmıştır. Bordürde balık pullarına benzer desenler ve bulutlar mavi kontur çekilmiş ve birbirini takip eden 7 bölümden oluşmaktadır. Bordürde her bölüm üç adet uzun yapraklarla ayrıştırılmıştır. Tabağın merkezinde ise geniş ve hâkim bir şekilde betimlenmiş olan şakayık motifi yerleştirilmiştir. Bu desen haki yeşil, kobalt mavisi ve açık tonda bir mavi sır altı renkle boyanmıştır. Ana motifin simetrisi bitki motifleriyle oluşturulmuş ve bunlar sarmaşık yapraklar ve pençerle desteklenmiştir. Ortak bir noktadan çıkan bitkiler ana motifi sarmalamış ve tabağın bütününe yayılmıştır. Tabağın orta kısmından itibaren yukarı doğru yaklaşık 2/1 oranında pençer sıralı ve birbirini tekrar ederek kullanılmıştır. İki adet yaprak yukarıdan aşağıya doğru tabağın sağ ve sol tarafından uzanmış, diğer iki yaprak ise ortaya doğru uzatılmıştır. Tabak tasarımında *lale* motifi alt taraftaki merkezden birbirine zıt yönlere uzanan ve turkuaz saplı mor renkli sır altı boyanarak betimlenmiştir. *Lale*ler üç dilimli olup sol taraftaki yapraklı diğeri ise yapraksızdır. Genel anlamda hâkim bir noktada olmasa da *lale*ler kullanılan diğer bitki ve motiflerle beraber kullanılmış ve belirgin bir çiçek motifi olarak betimlenmiştir. Bu da döneminde yapılan seramik çalışmalarında lalenin özel olarak tercih edilmesi ve az bir yerde olsa bile kullanılması, kompozisyonda yer almasını sağlamıştır.

Diğer motiflere nazaran tahminen 1/3 oranında olduğu görülmektedir. Kullanılan *lale* motifi renk ve biçim farklılığıyla ön plana çıkarılmış ve görsel olarak algılanmasını sağlamıştır.

Mevcut süslemede *lale* motifinin yanı sıra pençler, sarmaşıklar, şakayık ve diğer bitki ve bezemelerle zenginleştirilmiştir.

Katalog No: 20

Görsel No: 28

Form: Yaprak dilimi kenarlı tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: British Museum, Londra,
(1983. 21).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 37. 4 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 202.

Açıklama: Geniş kenarlı yaprak dilimi tabak, beyaz zemin üzerine kobalt mavisi, açık mavi, açık yeşil ve mor sır altı boylarla boyanmıştır. Geniş bir kenara sahip tabağın bordüre form kısmına uygun olarak kontur çekilmiştir. Bordür kısmında balık puluna benzer desenlerle bulutlar betimlenmiş ve buradaki bulutlar kobalt mavisiyle, pullar ise yeşil renkle boyanmıştır. Toplamda 22 adet buluta benzer desen yapılmış ve her biri çapraz dizilerek bordür tamamlanmıştır. Merkezde ise *lale*ler ve pençlerden oluşan, ayrıca dizili sarmaşıklar halinde çiçekler de resmedilmiştir. İlk bakışta simetri gibi görünen tabak tasarımı bitkilerin duruşlarından ve kullanım farklılıklarından ötürü simetri anlayışı bozulmuştur. Merkezde tek bir noktadan çıkan bitki motiflerinin her biri yukarı doğru yükseliş göstererek eşit bir şekilde tabağın etrafına yerleştirilmiştir. Orta dik uzantıda tek bir saptan penç motifi ve *lale* aynı gövdeden ayrılarak farklılık göstermiştir. Orta kısımda dikine uzanan ve yanlara ayrılan 2 adet *lale* motifi mevcuttur. Bu *lale*ler üç dilim halinde uca doğru sivrilerek betimlenmiş ve kobalt mavisiyle boyanmıştır. Bu iki *lale*yi destekleyen ve *lale*ye oranla daha küçük çizilen yaprak desteklemiştir. Bu motiflerin sağ tarafında bir penç ve *lale* motifi, aynı desen ayna simetri şeklinde sol tarafa da resmedilmiştir. *Lale*ler ve penç motiflerinin arasına sıralı şekilde aynı dal üzerinde üzerin de uzanan sarmaşıklar tasarımı tamamlamıştır. Pençler toplamda 3 adet kullanılmıştır ve kobalt mavisi ve açık tonda bir başka maviyle boyanmıştır. Yaprakları ikişer adet ve yeşil renklidir. *Lale*ler toplamda 4 adet kullanılış ve kobalt mavisiyle boyanmıştır. Her bir

lale üç dilimden meydana gelmektedir. Kenardaki *lale*ler de ise orta saptan *lale*lere eşit uzanan yapraklar betimlenmiştir. Merkez çıkış noktası bir bilezikle sarılmış ve bu bileziğin tabağın orta kısmında *lale* gövdesinin olduğu yerde tekrarlandığı görülmektedir. Tasarımda dikkat çeken en önemli ayrıntı ve simetriyi bozan nokta, merkez çıkış noktasından çıkan ve sol alt tarafa *lalenin* alt kısmına betimlenen çiçek motifidir.

Bu çiçek kobalt mavisiyle boyanmış ve başka bir yerde kullanılmamıştır. Bir başka motif olan sarmaşıklarda mor renk sır altı boyanmış ve sap kısımları yeşil boyanmıştır.

*Lale*lerin tasarım açısından incelediğimizde egemen noktalara yerleştirilmiş ve sayıca üstün tutulmuştur. Forma uygun yerleştirilen *lale*lerde sap kısımlarının açık tonda bir mavi renkle boyandığı görülmektedir. *Lale* motifi pençlere orana benzerlik göstermektedir. *Lale*lerin tasarımda dikkat çekmesinin ve algılanmasının en büyük nedeni alt tarafta *lalenin* uzunlamasına zıt bir şekilde kenarlara yayılmasıdır.

Mevcut tabak formunda *lale* motifinin ve bitkilerin yanı sıra yapraklar da kullanılarak alanlar doldurulmuş ve görsel açıdan zenginlik kazandırılmıştır.

Katalog No: 21

Görsel No: 29

Form: Kenarsız düz tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Ashmolean Museum, Oxford
(X. 3277).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 28. 8 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 203.

Açıklama: Düz kenarlı seramik tabak, beyaz zemin üzerine, kobalt mavisi, açık mavi, mor, açık yeşil ve haki yeşili sıratlı boyalarla boyanmıştır. Tabak motiflerin yerleştirilmesi açısından simetri gibi algılansa da farklı eğim ve biçime sahip olmaları bakımından bu hava bozulmuştur. Tabakta orta düzlükte kobalt mavisi bir sapa uzanan pençin yanı sıra bu motifin etrafında güller ve papatyalar da mevcuttur. Orta düzlemin sağında 2 adet gül, 1 adet penç ve 1 adet *lale* mevcuttur. Aynı şekilde diğer ikinci yarım dairede de aynı şekilde sıralanmıştır. Böylelikle toplamda ortada ki penç de dâhil 3 adet, gül 4 adet ve 2 adet *lale* motifi betimlenmiştir. Orta motiften tek saptan ayrılan güller de gövdelerinde papatyalar bezenmiştir. Aynı papatyaların diğer motiflerle de kullanıldığı görülmektedir. Tabağın merkezinden çıkıp sağa ve sola kıvrılan ince ve kısa saplı iki adet *lale* mevcuttur. Bu *lale*ler dört dilimli olup, dilimler uca doğru daralarak daha açmamış bir tomurcuk hissi verilmiştir. Siyah kontur çekilerek yapılan *lale* açık tonda bir mor renge boyanmıştır. İnce ve uzun bir yapraklarla da desteklenmiştir.

Tabağın genel desen tasarımında iki yana açılan sarmaşık halinde nergisler görülmektedir. Bu çiçekler koyu yeşil sap çizilerek kobalt mavisiyle içleri boyanmıştır. Bitki ve motiflerdeki yaprak bezemeleri şekil açısından net çizilmiş ve damarları belli edilerek tasarımda dikkat çekmeyi başarmışlardır. Pençler de ise dış yapraklar kobalt mavisi, iç kısımları ise açık mavi ve mor renkle boyanmıştır. Gül

çiçekleri ise dış yaprakları açık tonda mor, iç kısımları kobalt, orta kısmı ise açık mavi renktir.

Tabağın en dış bitiş bordür çizgisi kobalt mavisiyle düz bir çizgi ile çekilerek yapılmıştır. Motiflerden boş kalan alanlara Rumi motifleri yerleştirilmiştir.

Bitki motiflerinin başlangıç yeri olan alt kısımda ise nazar bocuğuna benzer bir daireden motif ve bitkiler yükselmişlerdir. Renkleri canlı ve bol olan tabak desenlerinde *lale* tasarımı pek dikkat çekmese de kullanılan diğer bitki ve çiçeklerle beraber *lale* motifinin vaz geçilmez bir motif olduğu anlayışını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak mevcut tabak süslemesinde *lalenin* yanı sıra, gül, penç, nergis, papatyaların kullanıldığı görülmektedir.

Katalog No: 22

Görsel No: 30

Form: Yaprak dilimi kenarlı çukur tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Musee du Louvre, Paris,
(6643)

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 36. 5 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 204.

Açıklama: Kobalt mavi zemin üzerine, yeşil, açık mavi, kahverengi sıratlı boyalarla bezenen tabak, geniş bir bordür içerisinde yer alan desenlerle meydana gelmektedir. Dış bordür kısmında sıralı ve bir birini tekrar eden şekilde papatya, nergis ve yaprak motifleri kullanılmıştır. Bordür de zemin kobalt motifler ise renklidir. Papatyalar kahverengi yaprak dilimi açık tonda bir yeşil ve içerisinde bir başka bezenmiş yapraklar bulunmaktadır, buda koyu yeşildir. Nergisler ise beyaz bırakılmıştır. Bu desen ve motifler bir birini tekrar ederek bordürü tamamlamaktadır. Buralarda 14 adet yaprak 8 adet papatya ve 8 adet nergis çiçeği kullanılmıştır. Bordürün bittiği yerde orta alanda ise tam merkezde bir penç kullanılmıştır. Merkezde bir noktadan çıkan bu desenler simetrik hava içerisinde tabağın sağına ve soluna ayrılmışlardır. Simetriği bozan bitkiler ve desenlerin hareket şekilleridir. Merkez çıkış noktasından yukarıdan aşağıya doğru sırayla; papatyalar, nergisler ve tekrar papatya ve *lale* motifleri betimlenmiş ve bu desenler aynı şekilde ikinci dilimde de tekrar edilerek aynı sıradan gelmişlerdir. Orta alanda toplamda 6 adet papatya 7 adet nergis 14 adet çiçek motifleri betimlenmiştir. Bu bitki motifleri yapraklarla desteklenmiştir. Mevcut tabak deseni de 2 adet *lale* kullanılmış ve *lale*ler 3 dilimden meydana gelmiştir. Sap ve yaprak kısımları ince uzun ve açık mavi renk de boyanmıştır. Gövde de çanak kısmında yeşil bir renk atılmıştır. Form ve biçim olarak sade hareketli ve kendine ayrılan alanda yer bulan lale dilimleri, bir birinden bir diğer örneklerine göre dilimleri ayrı şekilde çizilmiştir. Zarafeti ve estetiği ile *lale*ler, diğer betimleme ve süsleme

ögelerinin yanı sıra, sık kullanılan ve sık tercih edilen bir motif olduğunu burada da ispatlamıştır. Diğer motiflere orana daha büyükçe betimlenen lale motifi tabağın 1/3 ünde kullanıldığı görülebilir.

Katalog No: 23

Görsel No: 31

Form: Yaprak dilimi kenarlı çukur tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Victoria and Albert Museum,
Londra, (C. 1982. 1910)

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 36. 8 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 209.

Açıklama: Beyaz zemin üzerine kobalt mavinin, yeşilin, açık mavinin ve mor sıraltının uygulandığı zengin motif bezemeli hafifçe çukur formlu bu tabakta en dışa ince bir çizgiyle sınırlandırılmış çerçeve vardır. Tabakta güllerin yoğunluğu dikkat çekse de *lale*ler ve gonca güller renk ve biçim açısından hâkim bir rol üstlenmiştir. Karmaşık şekilde tabağa dizilen motifler ve betimlemelerde *lale*ler aslında dış kısımlara yakın betimlenerek adeta bir çerçeve hissi verilmiştir. Gül motifleri tabakta siyah kontur içine açık mor renkli çizilmiş ve orta alanları açık mavi renge boyanmıştır. Merkez bir noktadan çıkan bitkilerde gül motiflerinin sap kısımları haki yeşile boyanmış ve dallarına dikenleri betimlenmiştir. Alt taraftan üst kısımlara doğru desenler sıklaşmış ve irileşmiştir. Tabakta dikkat çeken bir ayrıntı ise orta kısmın hemen sol alt tarafında kobalt mavisi ile boyanmış bir papatya motifi dikkat çekmektedir. Ayrıca sağ üst kısmında betimlenen bir gül motifinin içerisinde yer alan sarı bir yaprak dikkat çekmektedir. Belki de bunun üretimden kaynaklı bir hareket olduğu düşünülebilir. Mevcut tabak süslemesinde 21 adet gül motifi, 8 adet gonca gül, 5 adette *lale* motifi betimlenmiştir. *Lale*ler ince uzun bir sap üzerine yerleştirilmiş ve yapraklarla desteklenmiştir. *Lale*ler 3 dilimli olup dilimler bir birinden ayrıklıca çizilmiş ve uç kısımlarından dışa doğru açıldığı gözlemlenmiştir. *Lale*lerin çanak kısmında açık mavi renkler, *lale* yapraklarında ise kobalt mavisi tercih edilmiştir. Kenar kontur çizgileri ise siyah çekilmiştir. Yaprakların güllerin dallarında sıklıkla betimlendiğini söyleyebiliriz. *Lale*ler tasarım açısından tabakta

farklı bir yer tutmuştur. Gül motifine oranla daha büyüktür. Tabanın tahminen 1/3 ünü kapladığı görülmektedir.

3.1.2. Kâseler

Katalog No: 24

Görsel No: 32

Form: Kâse

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ilk çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Metropolitan Müzesi (env. 32. 34).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: (<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/140005927?rpp=20&pg=42&ft=islam+ceramic&pos=838> 23.05.2013).

Açıklama: Beyaz zemin üzerine kobalt mavisi ve daha açık tonda bir mavi sır altı boyayla boyanmıştır. Tabak merkezde bir daire ve daireye simetrik uzanan aynı zamanda dikine bölen bir motif ve bezemelerle süslenmiştir. Merkezdeki daire iki katlı bir ince çizgiyle çerçeve altına alınmış ve ortasında motif bezenmiştir. Merkez dairenin etrafına ise damla şekline benzer bir kartuş oluşturulmuştur. Bu kartuşların her birinin içine tek saplı birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Aynı şekilde kartuşlardan sonra farklı bir üslupla iki dilimli *lale* motifi yerleştirilmiştir. Genel olarak tasarıma baktığımızda suyolu tercih edilmemiş, bunun yerine 8 yapraklı bir papatya içine kompozisyon oluşturulmuştur. 8 yaprakların her birinde birbirini takip eden ve tasarım anlamında tekrar eden damla şekilli kartuş ve *lale*ler işlenmiştir. Böylelikle 4 adet *lale* ve 4 adet kartuşlardan oluşan tasarım meydana getirilmiştir. Motiflerde ise kartuşlar kendilerine ayrılan bölgede yukarıdan geniş başlayıp aşağıya doğru daralan bir damla sezinlenmiştir. Bu damlaların dış kontur çizgilerinin kobalt mavisiyle yapmışlar ve küçük noktalarla tasarımı hareketlendirmişlerdir. *Lale* ise iki dilimli olup bünyelerinden ayrılan, yaprağa benzer bir motifle hareket kazandırılmıştır. Dilimlerin içerisinde ise balık puluna benzer şekiller kullanılmıştır. Merkezden yukarı sivrilerek ve dik uzayan *lale*lerin uçları bitiş yerinde sivri

bırakılmıştır. *Lale*ler açık mavi renkte sır altı boyanmış ve içlerinde kobalt mavisi boyayla şekiller verilerek hareket kazandırılmıştır. Genel olarak sade bir tasarıma sahip olan kâse, simetri bir tasarıma hâkimdir. Bir motif diğer bir motifin alanına girmeyip, kendilerine ayrılan alan içerisinde hâkimiyet sağlamışlardır. Kâsenin genel tasarımında ise, fonu oluşturan 8 yapraklı papatyalardan boş kalan zemin kısmına ise mavi renkte boyalı üzerine motiflerin çizildiği bir alan oluşturmuşlardır.

Katalog No: 25

Görsel No: 33, 34

Form: Kâse

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Victoria & Albert Müzesi, Londra,
(env. C.1979-1910).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 28.2 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 206.

Açıklama: Derin bir forma sahip olan kâsenin tasarımı yüksek bir kaidenin üzerine oturtulmuş ve hem dışına hem de içine süslemeler ve bezemeler yapılmıştır. Beyaz zemin üzerine uygulanan motiflerde kâsenin bordür kısmı 4 adet yarım şekilde yapılmış bezemelerle yapılmıştır. Genel olarak tasarımına baktığımızda simetrik olarak yapılan kâsenin iç kısmı ve dış kısmı çiçek ve bitkilerle süslenmiştir. Orta alanda yer alan bir saksıdan çıkan ve sağa doğru ve sola doğru yükseliş gösteren süslemeler ve bu süslemelere destek veren diğer bezemelerdir. Merkez dairede simetrik uygulanan motifte dairenin etrafında 4 adet desenle çevrelenmiş ve uç kısımlarına *lale*ler konulmuştur. Genel anlamda birbirini tekrar eden ve aynı tarzda süslenmiş bezemeleri görebiliriz. Diğer alanlarda ise yine saksılardan akış gösteren bitkiler tekrar edilmiş ve bunlardan da 4 adet kullanılmıştır. Kâsenin genelinde 8 adet kenar kısımlarda, 2 adette merkezinde *lale* motifi kullanılmıştır. Merkez dairenin içinde aynı bölgeden çıkan ve zıt yönlerde yükselen *lale*ler üç dilimli olarak kullanılmıştır. Bu *lale*ler ince uzun bir saptan uzanıp ve ikişer adet yaprakları mevcuttur. Kenarlarda kullanılan ve dış kısımlara doğru uzanan *lale*lerde üç dilimli yapılmıştır. Motifin özelliklerine baktığımızda ise sade bir tasarım tercih edilmesine rağmen motiflerin birlikteliklerinden kaynaklanan yoğunluk mevcuttur. Kâsenin dış kısmında gül ve papatyalar kullanılmıştır. İç kısımlarda ise *lalenin* yanı sıra gül, sarmaşık gibi çiçek motifleri kullanılmıştır. Görsel açıdan tasarımın zenginleştirilmesi, motiflerin sık ve simetrik kullanılmış olmasındandır.

Katalog No: 26

Görsel No: 35, 36

Form: Kâse

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: British Müzesi, Londra, (env. G.1983.66).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 28 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 206.

Açıklama: Derin ve geniş ağızlı olan İznik dönemi kâsesi beyaz zemin üzerine sıratlı boyalarla bezenmiştir. Yüksek kaide üzerine oturan ana gövde hem dıştan hem de içten süsleme yapılmıştır. Dıştaki süsleme iç süslemeye göre daha farklı bir tasarım anlayışı ile yapılmıştır. Dış taraftaki süslemede papatya ve çiçeklerle süsleme yapılmış ve yapraklarla donatılmıştır. İç kısımda ise dış bordürde simetrik bir tarz kullanılırken kâsenin merkezinde ise simetriyi bozan papatyaların, *lale*lerin ve karanfillerin dizilimi olmuştur. Tasarım özelliği olarak baktığımızda merkezde bir dairenin içinde yukarı doğru sık dizilmiş papatya demetleri ve aynı şekilde yukarı doğru yükseliş gösteren *lale* motifleri vardır. *Lale*ler merkezde 2 adettir. Üçer dilimli yapılmış olup yapraklarla çevrelenmiştir. Karanfiller ise zıt bir şekilde yerleştirilmiştir. Merkezin dışında yer alan bordürde ise 6 adet damla şeklinde kartuşlar ve kartuşları çevreleyen papatya demetleri mevcuttur. Kartuşların ortasına gelecek şekilde merkezden dışa doğru yükselen ve 6 adet demetler şeklinde *lale*ler ince ve zarif bir şekilde kullanılmıştır. Bu *lale*ler kendi içlerinde dörder adet, ikisi sağa doğru ikisi sola doğru eğimlidir. Tabanları ise yapraklarla bezenmiştir. *Lale*ler üçer dilimlidir. *Lale*lerin bitiş yerinden itibaren ise papatya demetleri başlamıştır. Papatya demetleri kartuşu sarmalayacak şekilde avuç içi şeklinde birleştirilmiştir. Genel tasarımında 6 yapraklı bir papatya formunun içerisine yerleştirilmiş olan bezemeler vardır. Yapraklardan boş kalan zemin kısmı ise ince suyolu şeklinde papatya dizisi ve içinde yarım Rumi motifleri vardır. Mevcut tabak süslemesinde *lale* motifinin genişlikleri tahminen diğer motiflere oranla iki katı şeklindedir. *Lale*ler

genel olarak dairevi çizgisel olarak yerleştirilmiştir. *Lale* motifinin yanı sıra papatya, karanfil ve Rumi benzemeleri mevcuttur.

Katalog No: 27

Görsel No: 37

Form: Kâse

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Victoria & Albert Müzesi, Londra, (env. C.1991-1910).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sır atlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 23,7 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 209.

Açıklama: Derin olarak tasarlanan kâse, zemini kobalt mavisi olup, ağız gövdesinden geniş bir forma sahiptir. Kâsenin dış kısmında ve tahminen iç kısmında da süsleme vardır. Kaide üzerinden yükselen ve çok geniş bir ağıza sahip olmayan kâse kaidede ve gövdede farklı süsleme özellikleriyle dikkat çeker. Tasarım özellikleri bakımından gövdede iri pençer ve Rumi yapraklar, papatyalar kullanılmıştır. Genişliği ağız kısmına orana tahminen ½ oranındadır. Kaide kısmında alt tarafı sarmalayan bir ince suyolu tercih edilmiştir. Alt bordürde dalgalı üçgeni andıran bezemeler kullanılmış, zemin kobalt mavisi, motif beyaz renk bırakılmıştır. Hemen bordür kısmının üzerinde yer alan *lale* motifleri 2 adettir, bir adet dairemsi bir motifle sıralanarak tekrarlanmış ve gövdeyi dolanmıştır. Buradaki *lale*ler de iki dilimli olup beyaz renkte bırakılmıştır. Gövde kısmında ise mor, açık mavi, haki yeşili ve zemin beyazı renk olarak kullanılmıştır. Kâsenin ağız kısmında ise bu sefer bordürü *lale* motifleri oluşturmuştur. Buradaki *lale*ler kimisinde üç, kimisinde dört ve kimisinde de beş adet *lale*den oluşmuş ve kendilerine ayrılan kartuşlarda yer almışlardır. Bu *lale*leri birbirinden ayıran ters ve düz biçimde uç uca denk gelecek şekilde yerleştirilmiş üçgenler sarmalamıştır. Bu üçgenler siyah kontur çizgisi ile çekilmiş ve içi açık maviye boyanmıştır. Aynı şekilde siyah konturla çekilmiş olan *lale*ler beyaz renkte bırakılmıştır. Motifin tasarım özelliğine baktığımızda aşağı kısmındaki *lale*ler genelde iki dilimli yapılmıştır. Ağız kısmına yer alan *lale*ler ise tomurcuk halinde yapılmış ve kısa bir sap üzerine yerleştirilmiştir. Alt kısımda kullanılan *lale*ler ile 1/1 oranındadır. Kâse tasarımı genel motif özelliğine

baktığımızda ise kâsenin motifini başlatan ve bitiren *laleler* olmuştur. Bu yüzden *laleler* farklı bir biçimde önem kazanmıştır.

Katalog No: 28

Görsel No: 38

Form: Kâse

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Private Collection, Paris.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sır atlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 220.

Açıklama: Zeminde beyaz tercih edilen kâse yüksekçe bir kaidenin üzerine oturmuştur. Süslemeler taban kısmında, gövdenin iç kısmında ve dış kısmında uygulanmıştır. Süslemeler içte ve dış kısımda benzerlik göstermektedir. Kâsenin tasarım özelliğinde, kaidenin alt kısmında bir bordür koyu zeminle boyanmış ve üzerine beyaz renkle tomurcuk halinde ikişer adet *lale*ler vardır. Bu *lale*ler damlaya bezeyen bir şekilde birbirinden ayrılmışlardır. Kaidenin üzerinde ise beyaz zemin üzerine renkli sır altı boyanmış papatya ve yapraklarla bezenmiş simetrik ve bir birine düzenli bir şekilde takip eden motifler kullanılmıştır. Kâsenin gövde kısmı ise 5 adet kartuşa ayrılmış, kartuşların içi beyaz bırakılmıştır. Buralarda merkezden çıkan bir saksıdan uzanan *lale*ler ve güller vardır. Bu desenler simetrik bir tarzda bezenmiştir. Burada iki adet *lale* kullanılmış ve üçer dilimli resmedilmiştir. *Lale*leri ikişer adet yapraklar tamamlamış ve merkez noktadan yükselen bir dizilim göstermişlerdir. Bu bezeme bitki motifleri her biri 5 kartuşla tekrarlanarak gövdeyi dolaşmaktadır. Kartuşların dış kısmında ise forma uygun olarak 7 adet papatyalarla çerçevelenmiştir. Papatyaların birbirine zıt uzanarak kartuşu çevrelemesinden oluşan boşluğu Rumi desenleriyle tamamlamışlardır. Böylece genel tasarımda kâse bir hareket kazanmış olmakla birlikte, motif ve süslemeleri ön plana çıkarmaktadır. Motiflerin tümü ortak bir tarza sahiptir. Gövdede ve gövdenin iç kısmında tekrarlana desen ve motifler, simetri tarzda yapılan bezemeler, formun ve biçimin özelliklerine göre yapılmış olduğunu göstermektedir. Mevcut kâse süslemesinde *lale* motifinin

yanı sıra papatya, gül ve pençer kullanılmıştır. *Lale*ler merkeze yerleştirilerek hâkim bir şekilde sergilenmektedir.

3.1.3. Maşrapalar

Katalog No: 29

Görsel No: 39

Form: Maşrapa

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16.yy üçüncü çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Sadberk Hanım Müzesi (176).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 34 cm.

Alındığı kaynak: Bilgili, 2009: 28.

Açıklama: Taban kısmı ve ağız kısmı bir birine eşit olan bu maşrapada beyaz zemin üzerine mavi, kırmızı ve haki yeşili sır altı boyaların uygulandığı görülmektedir. Uzun bir forma sahip olan bünyeyi kabarık şekilde bünye üzerine enjekte edilmiş kırmızı gül, *lale* ve uzun bir yapraktan meydana gelen ana motifler oluşturmuştur. Taban kısmında bordür vardır ve burada geometrik desenlerle bordür içi tamamlanmıştır. Aynı şekli ağız kısmında da görmekteyiz. Boydan boya uzanan yaprak motifi yeşil bir şerit içinde mavi renkle yaprağı boyanmıştır. Mevcut maşrapa da gül çiçekleri alt kısımlarda kısa bir sapla betimlenmiştir. Bu çeciklerinde güller gibi rengi kırmızı ve üçer dilimlidir. Daha büyükçe ve yukarıda yer alan diğer gül ise tomurcuk kısmında mavi renkle boyanmış ve ince uzun bir dalla birlikte yapraklarla desteklenmiştir. *Lale* deseni ise burada nazik bir şekilde betimlenmiş ve ince uzun gövdeye üç dilimle halde betimlenmiştir. Bu *lale*ler üç dilimli olup, uca doğru sivrilen ve dışa doğru hafifçe açılan bir motif olarak aktarılmıştır. Siyah kontur çekilen bu *lalenin* içi mavi renk sır altıyla boyanmıştır. Sola doğru eğilim gösteren bu *lale* gül motifinin sap kısmından kesişerek yaprak motifine doğru uzanmıştır.

Sap kısmında ise geometrik bir form tercih edilmiş ve tutma yeri kare bir şekilde bırakılmıştır. Burada süsleme siyah şekillerle sap kısmına hareket kazandırılmıştır. Bu mevcut desenlerin, maşrapa bünyesi etrafında bir birini tekrar eder şekilde dolaştığı tahmin edilmektedir. *Lale* motifi mevcut formda az sayıda

kullanılsa da farklı form, biçim ve kap kacaklarda tercih edilmesinin bir göstergesi olarak farklılık göstermektedir.

Katalog No: 30

Görsel No: 40

Form: Maşrapa.

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy üçüncü çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Calouste Gulbenkian Foundation.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 22. 5 cm. Çap: 11. 3 cm

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 317.

Açıklama: *Lale* motifinin en belirgin ve canlı olarak kullanıldığı formun biriside maşrapalardır. Tek kulplu olan bu form geniş tabana ve ağza sahiptir. Kulp kısmında beyaz zemine işlenmiş Rumi ve çiçek desenleri vardır. Bünye kısmında ise beyaz zemin üzerine kırmızı *lale*ler, mavi sümbüller, yeşil yapraklar betimlenmiştir. Ayrıca tasarımda *lale*lerin yanı sıra sümbül ve Rumilere de yer verilmiştir. *Lale*ler bünye üzerinde yukarı doğru bir yükseliş olarak çizilmiş ve kırmızı sıratlı boyayla boyanmıştır. Motife baktığımız zaman *lale*ler üç dilimli olacak şekilde bitişik nizamda işlenmiştir. Kimi *lale*lerin orta yapraklarında beyaz benekler vardır. Her bir *lalenin* saplarından çift yapraklar çıkarılmıştır. *Lale*ler zeminde az yükseğe yapılmış ve boyları *lale* oranına göre daha uzun tutulmuştur. Buda tasarımda *lale*lerin belirgin pozisyonda olmasını ve kolay algılanması için uyguladıkları tespit edilmiştir. Renklerinin birbirlerine zıt olmaması çiçek dallarının ince bir dalla uzayıp, aynı yöne kıvrıldığı görülmüştür.

Katalog No: 31

Görsel No: 41

Form: Maşrapa

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ikinci çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: İstanbul Arkeoloji Müzesi, (7591).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 28 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 318.

Açıklama: Tek kulplu maşrapa uygulaması ince uzun bir forma sahiptir. Tabanla ağız kısmı eşittir. Bünye sarı renktir ve üzerinde 8 yapraklı çiçek motifi kullanılmıştır. Formun alt kısmında Rumi desenlerle çevrelenmiş bir bordür mevcuttur. Ayrıca gövde kısmında 8 yapraklı karanfiller kullanılmıştır. Kulpun alt kısmından sağa doğru bir eğimle yükselen *lale* motifi siyah kontur içinde beyaz astar renk kullanıldığı görülmektedir. *Lale*lerin gövdelerinin alt kısımlarında mavi bir renk kullanılmıştır. Papatya motifi ise mavi renkle boyanmış ve içi beyaz renkle hareketlendirilmiştir. Karanfillerde siyah kontur mevcuttur ve içi beyaz astarlıdır. Kullanılan bitki ve süslemeler sap ve gövde kısımlarında siyah renk kullanılmış ve yapraklarla ve çiçeklerle donatılmıştır. Motifsel anlamda tasarıma baktığımızda kullanılan penç merkezde yer alırken, karanfiller hareket halindedir. Bununla birlikte açmamış tomurcuk karanfillerde kullanılmıştır. Kulp geometrik ve kütleli tercih edilmiştir. Bu kulp çizgi ve noktalarla hareketlendirilmiştir. Kulp bünyeyi boydan boya kaplamış ve tutum yeri dar bir kare bırakılmıştır.

Genel anlamda bünye üzerindeki mevcut tasarım, maşrapayı tekrar ederek sardığı düşünülmektedir. Pençlerin ve karanfillerin çoğunlukta olduğu, maşrapa tasarımında fazlalık gösterse de kullanılan *lalenin* boyutu ve biçimi bakımından ön plana çıktığını gözlemlemekteyiz.

Mevcut tasarımda *lale* motifinin yanı sıra, papatya, karanfil, pençler gibi bitki ve çiçekler uygulanmıştır.

Katalog No: 32

Görsel No: 42, 43

Form: Maşrapa

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16.yy son çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: İstanbul Arkeoloji Müzesi (41/1264)

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 24 cm.

Alındığı kaynak: İstanbul Arkeoloji Müzesi (41/1264).

Açıklama: *Lale* formunun en belirgin ve canlı olarak kullanıldığı formun birisi de maşrapadır. Tek kulplu maşrapa geniş bir tabana ve geniş bir ağıza sahiptir. Kütleli bir kulpun kullanıldığı maşrapada beyaz zemin üzerine kırmızı, mavi ve turkuaz sıralı renklerle beraber siyah kontur çizgileri de kullanılmıştır. Taban kısmında ince bir bordür çekilmiş ve bu bordürler siyah helezonlarla bezenmiştir. Orta ana gövdede ise motifler kullanılmış, ağız kısmında da benzer şekilde bordür geçilerek tamamlanmıştır.

Tasarım açısından incelediğimizde, gövdede karanfil ve *lale* motiflerini görmekteyiz. Sıralı bir şekilde bir *lale* ve bir karanfil çizilmek suretiyle tekrar ederek form dolaşmıştır. *Lale*ler belirgin ve başrol halindedir. İhtişamı ve boydan ağza doğru uzanmasıyla tüm alana hâkim bir konuma gelmiştir. *Lale*ler üç dilimli kullanılmış olup siyah kontur içine mavi renkle boyanmıştır. İki adet dalgalı yaprakla *lale* sarmalanmıştır. *Lale*ler ince uzun bir biçimde uca doğru sivrilerek ve genişleme göstererek çizilmiştir. Yaprak kısımları turkuaz renkle boyanmış ve siyah kontur çekilmiştir. Karanfiller ise alt taraftan uzunlamasına yukarı doğru uzanan ve tepede 6 yapraklı bir formda karanfil oluşturulmuştur. Sap kısmının başlangıcında iki, gövdede de dört adet toplamda 6 adet yaprak kullanılmıştır. *Lale*lerde ise karanfille ayrışma göstererek saptan *lalenin* bitişine kadar iri ve uzun yaprak betimlenmiştir. Karanfilin yaprak kısımları da *lale*deki gibi turkuaz sıralıdır. Uzun karanfillerin hemen yanlarında biri sağında diğeri solunda olmak üzere iki adet küçük boyutlu

karanfil çizilmiştir. Bu karanfiller ise 5 yapraklı betimlenmiştir. *Lale*lere oranla 1/4 küçük betimlenmiştir. 5 adet *lalenin* kullanıldığı düşünülmektedir. Aynı şekilde de 12 adet karanfilin kullanıldığı düşünülmektedir.

Maşrapanın kulp kısmında ise farklı bir mavi renk tonu kullanılmıştır. Geometrik bir tarzda yapılan kulpun süslemesi bitkisel tarzda yapılmıştır.

Mevcut tasarımda *lale* ve karanfiller kullanılarak form ve biçim zenginleştirilmiştir.

Katalog No: 33

Görsel No: 44

Form: Maşrapa

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16.yy son çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Sadberk Hanım Müzesi (9057).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 34 cm.

Alındığı kaynak: Bilgili, 2009: 16.

Açıklama: Kobalt mavisi ve bir başka açık tonda mavi sıraltı boya ve kırmızı turkuaz ve siyah sıraltı boyalarla süslenmiş maşrapanın tasarımı ağız kısmı taban kısmına oranla az da olsa dar yapılmıştır. Maşrapada biri üst kısmında biri ağız kısmında olmak üzere 2 adet bordur vardır. Kulp kısmı ağız kısmında tabana kadar uzanmış ve el tutma yerine dar bir pencere açılmıştır. Süslemede *lale* orta alanda gül ile birlikte iç içe betimlenmiştir. Yarım Rumi desenin etrafında çıkan *lale* ve güller süslemede ana figür olmuşlardır. *Lale* desenin sağından soluna doğru uzanmışken, karanfil ise sağından *lale*yi kesecek şekilde resmedilmiş ve ikinci dilimin arasından gül çıkarılmıştır. *Lale* siyah kontur içine kobalt mavisi renkle yaprak dilimleri boyanmış, gövdede kırmızı bir benek uygulanmıştır. Gövde ve sap kısmı alttan ince ve uzun bir şekilde betimlenmiş ve gövdeden ayrılan 2 adet dalgalı yaprakla *lale*yi sarmalamıştır. Lalenin başlangıç noktasında ise sola doğru tek bir yaprak kullanılmış, sağda ise 3 dilimli *lale* çiçeği sap kısmının üzerine gelecek şekilde resmedilmiştir. *Lalenin* gövde ve sap kısımları siyah kontur içine turkuaz renkle boyanmıştır. Alt taraftaki küçük *lale* tomurcuğu da kobalt mavisiyle boyanmıştır. Tasarımı oluşturan ve *lale*yle aynı görevi paylaşan gül ise ince bir sade sap üzerinde meydana gelmiştir. Siyah konturla içi kırmızı sıraltı boyayla boyanmıştır. Gülün ince sap kısmından ikisi sağda biri solda yapraklı gül tomurcukları çıkarılmış ve ikişer adet gül yaprağı betimlenmiştir. Güller kırmızı renk yaprak kısmı turkuaz, sarp ve kontur çizgileri siyah olduğu görülmektedir. *Lale*, güle oranla form ve biçim olarak uzun kullanılmasından ötürü ön plana çıkarılmış ve böylelikle daha seçici bir vaziyete

gelmiştir. *Lale*lerle güllerin sıkça resmedildiği İznik seramiklerinde bu şekilde bir birlerini kucaklayıcı yapılmaları, manevi bir duygunun yansıması olarak düşünülebilir. Formun geneli *lale*ye gül ve gül çiçekleriyle donatılmış tasarımda zemin üzerinde boş kalan kısımları Rumi ve hatayi desenlerle, kobalt mavisiyle boyayarak tamamlamışlardır. Ağız kısmında oluşturulan bordur, taban kısmındakiyle aynı tarzda olup birbirinin içine geçmiş desenlerle tamamlanmıştır. Kulpu kısmında ise nokta ve benek şeklinde gövdede kullanılan renkler kullanılarak hareket kazandırılmış ve kulpu tutma kısmında dışa doğru sade ve küçük *lale*ler betimlenmiştir. Mevcut maşrapa süslemesinde kullanılan desenler formun etrafını tekrar ederek dolaştığı düşünülmektedir. Böylece tahminen 3 adet üç dilimli büyük *lale*, saptan tabanda ayrılan küçük *lale*ler ve kulpta ikisi önde ikisi ortada 4 *lale*, toplamda ise 10 adet *lale* kullanıldığı düşünülmektedir.

Katalog No: 34

Görsel No: 45

Form: Maşrapa

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy son çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Ömer M. Koç Koleksiyonu.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 34 cm.

Alındığı kaynak: Bilgili, 2009: 18.

Açıklama: Uzun boyunlu geniş gövdeli ve ince kulplu sürahi formu, beyaz zemin üzerine kırmızı, mavi, siyah, yeşil sır altımlarla boyanmıştır. Ana gövdede alt tarafta bordürün üzerine tasarım ve motif düzenlemesi yapılmıştır. Gövde üzerine nar ve içerisinde çintemani deseni vardır. Nar siyah kontur çekilmiş ve mavi renkle boyanmıştır, merkezde ise kırmızı renk kullanılmıştır. Çintemani desenler narın alt kısımlarında da devam etmiş ve üst kısımlarına da yayılım göstermişlerdir. Narı motifini sarmalayan 4 adet *lale* motifi büyük bir zarafetle alttan sola eğimli bir şekilde uzanmış ve neredeyse narın 3/2 'sini sarmalamıştır. 2 adet *lale* alt kısımlardan sola doğru uzanmışlar ve üç dilimli bir formda tasarlanmıştır. Alttaki *lale*ler küçük yapraklarla tamamlanmıştır. Bünye üzerine *lale*ler kırmızı, sap kısımları mavi ve yaprakları ise yeşildir. Sadece uzunlamasına büyük olan *lale*leri alttaki sağ yaprak ve sapın ortasındaki sol yaprak mavi boyanarak farklı bir tarz ve hareket kazandırılmıştır. Bezemelerin her biri siyah konturla çekilmiştir. *Lale*ler nar motifine nazaran hemen hemen aynı boydadır. *Lale* yaprakları yukarı doğru incelen ve genişleyen bir biçimde resmedilmiştir. Formun orta kısmında yer alan ayırıcı bordürde büyük *lalenin* yapraklarında kullanılan biçim ve renkler dizilerek tekrarlanmış ve siyah bir çizgiyle çerçevelemiştir. Üzerinde ise yine ince bir bordür içine "s" şeklinde bezemelerle hareket kazandırılmıştır. Ağız kısmında ise dar bir alana gövdeye oranı 1/3 bir yerde bezemeler yapılmıştır. Burada da gövdeye yapılan desen ve motifler tekrarlanmıştır. Motiflerin desenleri değişiklik göstermektedir. Üst kısmında yer alan *lale*ler iki dilime düşürülmüş, alt kısımlarındaki *lale*ler ise

tomurcuk şeklinde tasarlanmıştır. Ağız kısmındaki bordürde ise yeşil renk içine siyah konturla desen verilmiştir.

Bu şekil tüm ağızı sarmaktadır. Kulp kısmında ise kobalt mavisi renkle boyanarak hareketlilik kazandırılmıştır.

Mevcut sürahi formunda *lalenin* yanı sıra nar ve çintemani motifleri farklı renklerde kullanılmıştır.

Katalog No: 35

Görsel No: 46

Form: Maşrapa

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ikinci yarısı.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Sadberk Hanım Müzesi (9056).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 34 cm.

Alındığı kaynak: Bilgili, 2009: 20.

Açıklama: Beyaz zemin üzerine kobalt mavisi kırmızı yeşil ve turkuaz renkli sıratlı boyalarla dekorlanmış bünyeye sahip olan sürahi gövde kısmı geniş ağız kısmı dar bir forma sahiptir. Kulp kısmı ağız kısmında bünyenin tam ortasında bitmiştir. Süsleme açısından iki kısımda motif ve benzemeler yapılmıştır. Kısa bir kaide üzerinden yükselen sürahinin gövde kısmı, bu gövde kısmını ayıran bilezik ve boyun kısmıdır. Süslemeler genellikle buralarda yapılmıştır. Gövde kısmında nar motifi yapılmış ve kobalt mavisi renkle boyanmıştır. Siyah kontur çizgisiyle sınırı belirlenmiştir ve iç kısmında çintemani deseni yapılmış ve kırmızı yeşil renkte boyanmıştır. Gövdeyi süsleyen bir başka motif ise tüm ihtişamıyla renk özellikleriyle *lale*dir. *Lale* motifi, nar motifinin etrafına sıralanmıştır. İki narın alt kısmında ve ikisi de üst kısmındadır. Narın üzerinde iki adet yukarı doğru küçülen çintemaniler vardır. Bir diğer çintemani ise narın alt kısmındadır ve büyüktür. *Lale*ler iki dilimli her bir dilimi bağımsız çizilmiştir. Kontur çizgisiyle birleşen *lale* dilimleri renkte ayrılarak farklı bir tarz katmıştır. Serbest bir şekilde çizilen *lale*de ustanın ne kadar rahat yaptığı ve motifin diğerlerinden farklılıklar gösterdiğini anlayabiliriz. *Lale*ler aynı noktadan çıkmış olup ince uzun bir saptan uzanmış ve ince uzun yapraklarla tamamlanmıştır. *Lale*lerin yaprakları siyah konturla çekilmiş ve turkuazla boyanmıştır. *Lale*ler ikişer adet kullanılmış her biri zıt yöne uzanmıştır. Gövdede kullanılan *lale*ler aynı orandadır. Ama boyun kısmında kullanılan *lale* hemen hemen 1/2 oranında olduğu tahmin edilmektedir. Narın, çintemaninin ve *lalenin* oluşturduğu bu desen sürahi etrafında tekrarlanarak devam etmiştir. Gövde kısmından ayrılan

bilezik kısmı kobalt mavisiyle damlaya benzer şekilde serbest çizimlerle ayrıştırılmıştır. Boyun kısmında ise gövdede uygulanan desenlerin aynısı yarı yarıya oranla uygulandığını görmekteyiz. Farklılıklarını ise biçimde ve renklerde görebiliriz. Nar kobalt mavisi sır altıyla boyanmışken, içinde yer alan çintemani beyaz bırakılmıştır. Siyah konturla çekilmiştir. *Lale*ler ise benzer biçimde yapılmıştır. Fakat bazı dilimleri kırmızı sıraltı boyayla tamamen kapatmış buda dilimsiz olduğunu düşünmemize sebep olmuştur. Bu formunda tahminen 24 adet gövde kısmında 24 adet boyun kısmında olmak üzere toplamda 48 adet *lale* motifinin bezendiği düşünülmektedir. *Lale* tasarım açısından değerlendirildiğinde ise sade basit formda çizilmiş olup, merkezde narı çevrelemesi ve renk olarak kırmızının seçilmesi lalelerinin görünmesini ve öne çıkmasını sağlamaktadır.

Katalog No: 36

Görsel No: 47

Form: Maşrapa

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ikinci yarısı.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Ömer M. Koç Koleksiyonu.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 34 cm.

Alındığı kaynak: Bilgili, 2009: 22.

Açıklama: Zemin beyaz üzerine ise kobalt mavisi, açık yeşil ve kırmızı renklerle sıratlı boyalarla boyanmıştır. Geniş gövdeden yukarı doğru daralıp ağız kısmına doğru genişleyen bir forma sahiptir. Kulp kısmı ince sucuk tekniğiyle bünyenin yarısına kadar uzanmıştır. İnce bir kaide üzerinden genişçe bir gövdeye sahip sürahi hem gövdede hem de boyun kısmında süslemelerin yapıldığını görmekteyiz. Gövde üzerinde gül, yonca, *lale* ve yanı sıra yapraklarla bezenmiştir. Boydan uzanan ve gövdenin kendine ayrılan kısmın tamamını kapsayan yaprak motifinin altına üç dilimli ve dilimleri uca doğru sivrilip ve genişleyen bir formda *lale* motifi görülmektedir. Bunun tekrar ederek her biri büyük bezenmiş ve kobalt mavisiyle boyanmış yaprağın sağ alt kısmında tekrarlandığı düşünülmektedir. Gövde kısmında gül siyah kontur ile çekilmiş ve beyaz bir yol bırakılarak kırmızı renkle boyanmış, tomurcuk kısmı ise mavi renkle boyanmıştır. *Lale* motifi ise üç dilimli olup siyah kontur çizgi çekilmiş, alt kısmı mavi, yaprakları ise yeşildir. Ayrıca gövde üzerinde gül yaprakları gül motifini tamamlayacak şekilde tasarlanmıştır. Boyun kısmında ise gövdedeki hareketin ve desenlerin tekrarı yapılmıştır. Gülün ve yaprakların çıkış açısı ve yönelimleri aynı iken *lale* burada iki dilimli olarak kullanıldığı ve zıt yöne uzandığı görülmektedir. *Lalenin* yapraklarında forma uygun şekildedir, fakat küçülmüştür. *Laleye* orana ½ oranında kullanıldığı görülmektedir.

Sürahinin sap kısmı açık tonda bir maviyle çizgisel olarak renklendirilmiş olup ağız kısmındaki bordürde ise helezoni benzeri motiflerle tasarım hareketlendirilmiştir.

3.1.4. Vazolar

Katalog No: 37

Görsel No: 48

Form: Geniş boyunlu vazo

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy son çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Victoria & Albert Museum,
Londra.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 31. 5 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 315.

Açıklama: Kapalı form olarak tasarlanan bu vazo, gövdesi ağzından geniş yapılmıştır. Geniş gövde boyuna doğru daralarak ağız kısmında tekrar genişleyerek bitmiştir. Forma göre motif tasarımı ve kompozisyonu net renklerle ön plana çıkarılmıştır. Sıratlı tekniği ile yapılan bezemeler *lalenin* formunda üç kısımdan oluşmasıyla yapılmış ve kenarlarına siyah kontur çekilerek içerisi mavi boyanmıştır. Gövde üzerinde *lale* motifi karanfil motifiyle birlikte hâkimiyet sağlamıştır. Bünye üzerinde; su yeşili, kobalt mavisi, kırmızı ve siyah renkler kullanılmıştır. Bünyede *lale* motifleri yukarı doğru yükseliş gösterirken bazı karanfillerin ise zıt yöne yöneldiği görülmüştür. *Lale* saplarından iki tane yaprak çıkararak pençler atılmıştır. Formda sadelik yakalanan tasarımda *lale*ler basit çizimle, özgün olarak ele alınmıştır. Bünye üzerinde *lale* yanı sıra karanfil, Rumi, hatai, gonca, zencirek, penç ve tomurcuk güllerinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Katalog No: 38

Görsel No: 49

Form: Vazo

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy sonu.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Sadberk Hanım Müzesi (15288).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 34 cm.

Alındığı kaynak: Bilgili, 2009: 22.

Açıklama: Kapalı form olarak tasarlanan bu vazo, gövdesi ağzından geniş yapılmıştır. Geniş gövde boyu doğru daralarak ağız kısmında tekrar genişleyerek bitmiştir. Forma göre motif tasarımı ve kompozisyonu net renklerle ön plana çıkarılmıştır. Beyaz zemin üzerine kırmızı kobalt mavi açık mavi ve koyu yeşil renklerle bezenmiştir. Vazoda aşağıdan yukarı doğru yükselen çiçek motifleri kullanılmıştır. İki kısımda incelenebilecek olan bu vazo tasarımı simetri bir üslupla yerleştirilmiş *lale* ve karanfiller vardır. Mevcut bünye üzerinde *lale*ler kobalt mavisi kontur çizgisi içerisine mavi renkler ve koyu beneklerle boyanmıştır. Karanfiller ise siyah kontur çizgisi ile kırmızı boyanmıştır. Yapraklar ise koyu yeşildir. Orta alanda yer alan ve geniş ve yüksek bir alana yayılan *lale*ler 5 adet uygulanmıştır. Birisi tam dik uzanırken, ikisi sağa doğru ikisi sola doğru yükseliş göstermektedirler. Orta tarafta *lale*lerin son dilimlerinde karanfil saplarının geçtiği görülmektedir. *Lale*ler üç dilimli uç kısma doğru sivrilen ve genişleyen bir forma sahiptir. Alt taraftaki iki ve orta iki *lale*lerde tek yapraklar mevcutken, yukarıdaki *lale*de ise çift yaprak bezenmiştir. *Lale*lerin etrafını sarmalayan karanfillerin ise ikisi yukarı doğru eğim gösterirken diğeri tam zıt yönden kırılarak aşağı doğru çizilmiştir. Karanfillerin alt tarafta ve üst tarafta yer alanların 4 adet yaprağı, zıt yönde kırılan karanfilin ise 5 adet yaprağı mevcuttur. Bu desen anlayışı vazo gövdesinin etrafını tekrarlayarak devam etmektedir. Mevcut vazo tasarımında tahminen 20 adet gövdede *lale* motifi vardır. 12 adette boyun kısmında yer aldığı düşünülmektedir. Boyun kısmında ise benzer bir tasarım anlayışı ele alınmaya çalışılsa da bu sadece uygulanan motif ve

çiçeklerin benzerlikleri ve renklerinden oluşmuştur. Boyun kısmında uzun bir sapla uzanan 2 adet karanfil ve alt kısmında 2 adet tomurcuk halini görmekteyiz. *Lale*leri ise 3 dilimli ve bu sefer 3 adet olduğu anlaşılmaktadır. Boyun kısmında ise orta alanda yapılmış olan bordüre benzer bir bilezik yapılmıştır. Mevcut vazo süslemesinde karanfil ve *lale* motifleri kullanılmıştır.

3.1.5. Sürahiler

Katalog No: 39

Görsel No: 50

Form: Uzun boyunlu, yüksek ayaklı sürahi

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Alessandro Bruschettini Foundation.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 53.25 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 207.

Açıklama: Yüksek ayaklı sürahi; geniş alt gövde üzerine ağız kısmına doğru daralan bir form şeklindedir. Sürahi formunda yerleştirilen süslemeler forma uygun olarak seçilmiş ve işlenmiştir. Kobalt zemin üzerine, turkuaz ve siyah renklerde uygulanmıştır. *Lale*ler sürahi formunda bizi merkezde karşılayıp geniş gövde de tahmini 8 adet *lale*ye yer verilmiştir. Formun üst kısmında ki süslemede de alt kısımda ki süsleme tasarımının aynısı küçültülerek ve forma uyarlanarak işlenmiştir. Geniş gövde de merkezde bir testi, etrafında papatyalar ve büyük ölçekli *lale*ler işlenmiştir. Her bir *lale* birbirine zıt kıvrılarak işlendiği görülmüştür.

Katalog No: 40

Görsel No: 51

Form: Sürahi.

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy üçüncü çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Victoria & Albert Museum, Londra.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 39. 5 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 177.

Açıklama: Geniş gövdeli ve uzun boyunlu bu sürahi formu kobalt üzerine, açık maviyle süslenmiş bünyenin kendi rengi olan beyazdan da faydalanılmıştır. Gövdeye baktığımızda üç kısımda oluşmaktadır. Tasarımda en geniş alanda uygulanan *lale*leri, boğaza geçişte de görmekteyiz. En uç kısımda da ağızla gerdanlık arasında da *lale* motiflerinin forma uygun işlendiğini görmekteyiz. Çintemani şeklindeki formdan iki saplı, iki yapraklı, iki adet *lale* motifi yükselmektedir. *Lale*lerin iç kısmı mavi beneklidir. Orta bordürde papatyalarla ayrıştırılmıştır. Tabanda ise Rumi desenlerine yer verilmiştir. *Lale*lerin gövdeden tek çıkıp uçlara doğru üç dilimde birleştirildiği tespit edilmiştir.

Katalog No: 41

Görsel No: 52

Form: Uzun sürahi

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Museo Civico, Bolonya.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Yükseklik: 28 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 194.

Açıklama: Kobalt mavisi ile sıratlı tekniği ile boyanmış olan bu sürahi tek kulptan meydana gelmiştir. Merkez gövdede güllerin yanı sıra *lale* motifinin beyaz olarak belirginleştirilerek kullanıldığını görmekteyiz. Tek gövdeden çıkan sap, ikiye ayrılarak iki adet *lale*yi oluşturmuşlardır. Tercih edilen renkten ötürü zeminden kendini sıyırmayı başarmıştır. Zeminde balıksırtı kenarlarına siyah kontur çekilerek yapılmıştır. *Lale*leri de siyah konturla belirgin hale getirilmiş ve rahat alanda kendini göstermeleri sağlanmıştır. Üç kısımdan oluşan formda, merkezde ve üstte olmak üzere 2 farklı yerde aynı formda *lale* kullanılmıştır. *Lale*ler yukarı doğru çıkış sergiledikleri tespit edilmiştir.

3.1.6. Kavanoz

Katalog No: 42

Görsel No: 53

Form: Kavanoz.

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy üçüncü çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 27 cm, ; Çap: 20. 8 cm.

Alındığı kaynak: Bilgili, 2009: 70.

Açıklama: Beyaz zemin üzerine kırmızı *lale*ler, mavi pençer, papatyalar, hatailer, sümbüller atılarak zenginleştirilmiştir. Formda *lale*ler, ana gövdede eşit aralıklarla sola doğru giderken, boyun kısmında eşit aralıklarla sağa doğru betimlenmiştir. *Lale*ler tabandan çıkan sapların kıvrılmasıyla şekil almışlardır ve baş kısımları yeri göstermektedir. Aynı zamanda iki adet yaprakları mevcuttur. Bünye üzerinde tasarım esasını tamamlayan *lale* motifinin kapak kısmında kullanılmadığı tespit edilmiştir. *Lale*ler üç dilimli olacak şekilde yaprak aralarına boşluk verilmiştir. Tasarımın genelinde bir hareketlilik tespit edilmiş ve kullanılan renklerle zenginleştiği görülmüştür.

3.1.7. Bardak

Katalog No: 43

Görsel No: 54

Form: Bardak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ikini çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Calouste Gulbenkian Foundation
Museum.

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 26 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 190.

Açıklama: Beyaz zemine Kobalt mavisiyle yapılan uygulamalı motifler tasarımda hem ana gövdede hem de boğaz kısmında uygulanmıştır. *Lale*ler iki yapraktan oluşturulmuştur ve kontur çekilerek belirgin hale getirilmiştir. Merkezdeki form etrafında aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya doğru bir dizilimle karşımıza çıkmaktadır. *Lale*ler diğer bitki motifleriyle uyumlu olarak kullanılmış ve tasarımda seçkin bir yere sahip olmuştur. Boğaz kısmında ana gövdede kullanılan motif ve tasarımlarla aynı üslupta kullanılmıştır. Tabanı ve gövdeyle boyunu ayıran yerle birlikte ağız kısmında geometrik şekiller ve damlaya benzer yaprak şekilleri kullanılmıştır. Tasarımda *lale*lerin nasıl değişik tarzda ve formda çizildiği ve bütüne göre yerleştirildiği görülmüş ve diğer eserlerden farklı değişimler tespit edilmiştir.

3.1.8. Şişe

Katalog No: 44

Görsel No: 55

Form: Şişe

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy son çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: British Müzesi, Londra, (env. FB. IS.1).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 34 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 216.

Açıklama: Beyaz zemine işlenmiş olup kapalı bir form olan seramikte, ince uzun bir boyun formu tercih edilmiştir. Vazonun gövdesi ağız kısmından geniş yapılmıştır. Geniş gövde ağız kısmına daralarak devam etmiştir. Forma göre motif tasarımı ve kompozisyonu net renklerle ön plana çıkarılmıştır. Sıratlı tekniği ile yapılan benzemeler orta gövde kısmında baklava dilimi bir motif yer almış ve bu motif simetrik bir şekilde gövdeyi sarmıştır. Motiften boş kalan alana ise kırmızı renk sırtıyla lale motifi bezenmiştir. Ayrıca lalenin üst kısmında *laleye* zıt şekilde uzanan gül motifi bezenmiştir. Gövde üzerinde *lale* motifi gül motifiyle birlikte hâkimiyet sağlamıştır. Bünye üzerinde kırmızı kobalt mavisi ve haki yeşili sıratlı renkler kullanılmıştır. *Lale* motifi alttan yukarı doğru bir eğimle çizilmiştir. *Lale*ler tasarım özelliği olarak 3 dilimli yaprakla çizilmiş ve siyah konturla çerçeveye alınmıştır. 2 adet yaprağın sardığı *lalenin* üzerine her bir yaprağa üçer adet benekle konulmuştur. Bu benekler *laleye* daha bir hareket kazandırmış ve algıda seçiciliği ön plana çıkartmıştır. *Lale* motifinin diğer Rumi motifinin bitimiyle beraber tekrar ettiği düşünülmektedir.

Bu vazo formunun tasarım özelliği ise iki kısımdan meydana gelmiştir. Ara gövde ve ağız kısmı bölgesi, iki bölgesi birbirinden ayıran bir bilezik mevcuttur. Motif ve çiçekler ana gövdede kendilerine ayrılan yeri doldurmuşlar ve sınırları şerit şeklinde suyoluyla ayrılmıştır. Bu ayrışmayı yarım papatyalarla bezeyerek

kullanılmıştır. Üst ağız kısmında ise ana geniş gövde de yapılan benzeme ve süslemelerin tahminen 1/3 ü oranında küçültülerek tekrarlandığını görmekteyiz. Motiflerin tümü genel bir ortak tarz üslubundadır. *Lale*ler aşağıdan yukarıya eğimi yükselirken gül ise yukarıdan aşağıya bir eğim göstermiştir. Mevcut vazo süslemesinde *lale* motifinin yanı sıra, gül ve papatya bitki ve çiçekleri uygulanmıştır. En belirgin özellikleri ise tekrar eden tasarıma sahip olmasıdır.

3.1.9. Hokka

Katalog No: 45

Görsel No: 56

Form: Hokka

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ilk çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Sabderk Hanım Müzesi (3900).

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: Çap: 14 cm.

Alındığı kaynak: Bilgili, 2009: 72.

Açıklama: Kobalt mavisi zemin üzerine, sıratlı boylarla boyanmış olan hokka geniş bir gövdeye ve dar bir ağıza sahiptir. Hokka ağız kısmında beyaz renk bırakılmıştır. Boyun kısmını dolaşan gerdanlıkta ise bir bordür bezenmiş ve bu bordürde yaprağa benzer bir birini takip eden motif kullanılmış ve yeşil sıratlı boyayla boyanmıştır. Bordürün kontur çizgisini yeşil renkle yapmışlardır. Ana gövde kobalt mavisidir ve zeminde oluşturulan 4 adet kartuşta baklava dilimi şeklinde yapılmış olarak zemini beyaz bırakılmıştır. Bu kartuşlarında kontur çizgisinin yeşil olduğu görülmektedir. Her bir kartuş içinde tahminen 5 adet *lale* motifi vardır. Bu *lale*ler aynı noktadan çıkıp ince bir sap üzerinde yükseliş sergilemişler ve forma uygun şekil almışlardır. Tomurcuk halinde yapılan *lale*ler mor renge boyanmış siyah kontur çizgisi çekilmiştir. *Lale*lerin içerisinden dilimleri çizgi şeklinde devam etmiş ve böylelikle açılmak üzere olan *lale* izlenimi kazandırılmıştır. Kartuşların sol üst köşelerinin eğimli bir şekilde yükseliş gösteren papatya kullanılmış ve beyaz renk bırakılmıştır. Bu papatyalarda üzerlerine 2 adet bünyeden ayrılan yapraklarla bezenmiştir. Genel tasarım özelliklerine baktığımız zaman sade bir düzenlemeye sahip olan hokka sahip olduğu formu doldurmayı başarmıştır. Burada en büyük pay başrol olan *lale*ler ve onların form özellikleridir. Farklı bir tarzla yapılmış olmaları *lale*leri ön plana çıkarmış ve gövdenin en geniş kısmına yerleştirilerek hâkim bir noktada olmasını

sağlamışlardır. En büyük orana sahip olan bu hokkadaki *lale* motifinin yanı sıra papatya ve yaprak süslemesi kullanılmıştır. Buda bizlere, form ve biçim ayırt etmeksizin herhangi bir kullanım eşyası süslemesinde bile uygulanan çiçek motifleri arasında *lalenin* her zaman yer aldığını göstermektedir.

3.1.10. Şamdan

Katalog No: 46

Görsel No: 57

Form: Şamdan

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy son çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Ashmolean Museum, Oxford

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 19 cm

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 190.

Açıklama: Geniş bir tabandan başlayarak, boğaza doğru daralan ve ikini bir parça olarak iki boğumlu dikeyden meydana gelen bu form; sıratlı tekniğiyle yapılmış ve kırmızı, yeşil ve mavi renklerle zenginleştirilmiştir. Ana bünyede 4 parçadan meydana gelen kartuşlar içinde ikisi kırmızı, ikisi mavi renkte olmak üzere 4 adet *lale* baş aşağı çizilerek ve orta merkezden çıkarak betimlenmiştir. Zemini kobalt mavisi olan yerlerde papatya motifi ve yapraklar kullanılmıştır. Zemini beyaz olan kartuş içinde ise *lale* betimlemelerine yer verilmiştir. Formu kapatan plaka da ise *lale* motifleri dışa yönelik şekilde tahmini 8 adet betimlenmiştir. Ağız kısmında ise yine beyaz zemin içinde tahmini 5 adet olacak şekilde kırmızı renkte betimlenmiştir. Şamdan da kullanılan *lale*ler iki uçlu basit çizimli ve siyah konturludur. Bünyede toplamda tahminen 29 adet *lale* formuna rastlanılır. *Lale*ler tasarımda hâkim noktalara yerleştirilmiş olup, *lale*leri zıt yönde yerleştirerek bünye üzerinde serbest tasarımın meydana getirildiğini görebiliriz. Ayrıca bünyede *lale* motifinin yanı sıra papatya, yaprak ve helezoni desenler görülmektedir. Bunlarında başrolü *lale* olan tasarımda yardımcı motifler olduğu incelemede tespit edilmiştir.

3.2. Manisa Lalesi Motifli Örnekler

3.2.1. Maşrapa

Katalog No: 47

Görsel No: 58

Form: Maşrapa

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy son çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Kevorkian Foundation, Sotheby's Parke

Bernet Inc, New York

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıratlı Tekniği

Boyutlar: H: 20. 2 cm.

Alındığı kaynak: <https://tr.pinterest.com/>

Açıklama: Geniş gövdeli dar boyunlu maşrapa, kobalt zemin üzerine daha açık tonda bir mavinin ve zemin rengi beyazla bezenmiştir. Formun tabanında kullanılan bordür, merkezde ve ağız kısmında da kullanıldığı görülmektedir. Gövde kısmında ve boyun kısmında yapılan süslemelerde çintemanilerle beraber Manisa *lalesi* olduğu düşünülen *lale* motifleri kullanılmıştır. *Lale*ler aynı merkezden yukarı doğru bir yükseliş sergilemiş ve kendi etraflarına yayılmıştır. Tek bir saptan uzanan *lale*ler kimi betimlemelerde iki kimi betimlemelerde ise üç dilimli olduğu gözlemlenmiştir. Gövdelerinde ise yer yer yaprak kullanıldığı görülmüştür. Geniş ve sivri yapraklı olmaları ve ayrıca geniş çanaklı olmaları nedeniyle Manisa *lalesi* oldukları düşünülmüştür. Merkezdeki çintemaniler aynı sayıda yapılmaya çalışılan *lale*ler ikişer adet olmak üzere tüm gövdenin etrafını dolanmaktadırlar. Boyun kısmında ise gövdedekine benzer şekilde süsleme ve betimleme yapılmıştır. Ancak buradaki *lale*ler açılmış vaziyette değil daha kapalı bir formda çizilmiştir. Tek kulpa sahip olan bu maşrapa formu, kulpun ağız kısmından gövdeye doğru uzamış ve bünyeye uyumlu hale getirilmiştir. *Lale*ler kobalt kontur çizgisiyle çekilmiştir ve içleri bünyenin rengi olan beyaz tonda bırakılmıştır.

Tasarımın geneline baktığımızda aynı yere yükseliş gösteren *lale*ler, sayıca fazla tutulmuşlar ve bünyeye yerleştirilmiştir. Form açısından daha basit ve sade

tutulan *lale*ler çizimlerde rahatlığı göstermişlerdir. Diğer kullanılan motif olan *çintemani* desenleriyle tahmini 3/2 oranında daha büyük betimlendiği gözlemlenmiştir.

Katalog No: 48

Görsel No: 59

Form: Maşrapa

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Decorative art, textiles and sculpture

17.50

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıraltı Tekniği

Boyutlar: H: 20. 5 cm.

Alındığı kaynak: <https://tr.pinterest.com/>

Açıklama: Beyaz zemin üzerine uygulanan ve kırmızı, yeşil, kobalt mavisiiyle daha açık tonda bir maviyle renklendirilen maşrapa dar ve uzun bir boyuna ve geniş bir gövdeye sahiptir. Bünye üzerinde farklı bitkiler ve çiçekler kullanılmıştır. Manisa *lalesi* olduğu düşünülen iri çanaklı ve sivri geniş yaprakları olan *lale*ler gövdede alt kısımlarda betimlenmişlerdir. Merkezden çıkan 7 yapraklı çiçek motifine eşlik eden peygamber çiçeği ve hemen altında ikişer adet kullanılan Manisa *lale*leri vardır. *Lale*lerin biri yukarı doğru yükselirken diğeri bünyeye paralel uzantıda betimlenmiştir. Sapın sağında kullanılan *lale*ler yeşil gövdeli, kırmızı çanaklı ve kobalt mavisiiyle kontur çizgisi çekilmiş ayrıca içi açık tonda kullanılan maviyle renklendirilmiştir. Sol tarafta kullanılan *lale*lerde ise gövdelerinde sırasıyla yeşil ve kırmızı renkle boyanmıştır. Bu tasarıma ve gövdenin tamamına farklı bir hareket kazandırmıştır. Benzer süsleme ve motifler farklı ölçülerle boyun kısmında da kullanıldığı gözlemlenmiştir. Gövdeyle farklı *lale*ler tek kullanıldığı tespit edilmiştir. Gövdede kullanılan *lale*ler ile boyun kısmında kullanılan *lale*ler ½ oranında olduğu gözlemlenmiştir. Gövdeyle boyun kısmı ince bir bordür ile ayrılmıştır. Maşrapa formunda ayrıca kulp, ağız kısmından gövdeye doğru genişçe uzanmış ve forma uygun hale getirilmiştir. Bünye üzerinde toplamda 20 adet *lale* motifi olduğu düşünülmektedir. *Lale* motifinin yanı sıra mevcut tasarımda peygamber çiçeği, papatya, yapraklar ve Rumi desenleri kullanılmıştır.

Katalog No: 49

Görsel No: 60

Form: Uzun gövdeli maşrapa

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy son çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Kevorkian Foundation, Sotheby's

Parke Bernet Inc, New York

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıraltı Tekniği

Boyutlar: H: 27. 5 cm.

Alındığı kaynak: <https://tr.pinterest.com/>

Açıklama: Uzun gövdeli bu maşrapa formu küçük bir kulpa sahip tasarlanmıştır. Geniş ve uzun gövdeli, ağız kısmına doğru daralan bu formda beyaz zemin üzerine renkler kullanılmıştır. Taban ve ağız kısmında oluşturulan bordürlerden kalan gövde kısmına çiçek ve bitki motifleri betimlenmiştir. Orta kısımda ince uzun boydan boya bir servi ağacı çizilmiş ve ağacın etrafına papatya sarmaşıkları, güller ve yapraklardan oluşan bezemeler kullanılmıştır. Merkezde yer alan servi ağacının sol alt tarafında olan ve Manisa *lalesi* olduğu düşünülen bir *lale* betimlenmiştir. Diğer motiflere oranla daha küçük betimlenen bu *lale*, siyah kontur içine kırmızı sıraltı uygulanmıştır. *Lale*lerin seramik kap ve kacaklarda kullanımının tercih edilmesi ve az sayıda olsa bile tercih edilebilirliğini göstermektedir. Tasarımın geneline bakıldığında *lale* görsel açıdan algılanabilecek bir konumda yer almamasına rağmen form ve biçim açısından farklı oluşu onu dikkatli kılmıştır.

Katalog No: 50

Görsel No: 61

Form: Geniş ağızlı maşrapa

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy sonları

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Kevorkian Foundation, Sotheby's

Parke Bernet Inc, New York

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıraltı Tekniği

Boyutlar: H: 18. 6 cm.

Alındığı kaynak: <https://tr.pinterest.com/>

Açıklama: Geniş tabanlı bu form, tabana göre daha dar ağızlı bu maşrapada kulp bünyeyi tamamen kaplamış olarak görülmektedir. Alt kısımlarda ve ağız kısmında uygulanan bordürlerde yarım papatya desenleri verilmiştir ve zemini kobalt mavisi, papatyalar beyaz, merkez noktası ise kırmızı sıraltı boyayla boyanmıştır. Gövdede sıralı küpe çiçekleri siyah kontur içine kobalt mavisiyle boyanmış ve 11 adet olacak şekilde dizilmiştir. Her bir küpe çiçeklerini irice yapraklar ayırmıştır. Bu yapraklar kırmızı ve turkuaz renkle boyanmıştır. Küpe çiçeklerinin başlangıç noktasının hemen solunda yer alan, sağa doğru eğimli olan ve Manisa *lalesi* olduğu düşünülen *lale*ler kırmızı sır altıyla boyanmış ve birbirini tekrar eden desenlerle yerini almıştır.

Tasarım özellikleri açısından baktığımızda diğer bitki ve süslemelerinin kullanıldığı formlarda, *lale*ler motifleri süslemede az sayıda olsa da tercih edilmiştir. Seramik eserlerde de sıklıkla yerini almışlardır. Bu da halk ve üretim açısından *lalenin* sevilen bir motif ve bitki olduğunu gözlememizi sağlamaktadır.

3.2.2. Sürahi

Katalog No: 51

Görsel No: 62

Form: Yüksek boyunlu sürahi

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 17. yy ilk çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Decorative art, textiles and sculpture 17.52

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıraltı Tekniği

Boyutlar: H: 23. 5 cm

Alındığı kaynak: <https://tr.pinterest.com/>

Açıklama: Geniş gövdeli, dar boyunlu, geniş ağızlı ve tek kulplu bu sürahi formu beyaz zemin üzerine kobalt mavisi, kırmızı ve yeşil renkli sıraltı boyalarla boyanmıştır. Süslemelerde gül, papatya, nergis ile beraber Manisa *lalesi* olduğu düşünülen motif ve bezemelerde kullanılmıştır. Merkezde irice betimlenen gül iki adet yaprakla bezenmiş ve etrafını papatyalar sarmaşık halde tamamlamıştır. Başka bir gül motifi ise merkezden çıkarak kırılmış ve ters şekilde bir uzantı göstermiştir. Bu ters gülün hemen üzerinden yukarı doğru uzanan *lale* motifi siyah kontur çizgisi içerisine kırmızı renk sıraltı ile boyanmıştır. Güllerin hemen altında betimlendiği görülen *lalelerin*, formun etrafında dört adet kullanıldığı düşünülmektedir. Dar olan boğaz kısmında ince bir bordür çekilmiş ve kobalt mavisi yapraklarla desteklenmiştir. Formun genelinde hareket hâkimdir. Boyun kısmında ise gövde de olan bezemelerden farklı olarak gül yerine nergis çiçeği kullanılmıştır. Burada da tahmini birbirini tekrar eden motif ve süslemelerle birlikte dört adet *lalenin* kullanıldığı düşünülmektedir. Toplamda bünyenin genelinde 8 adet *lale* kullanıldığı düşünülmektedir.

Formun kulp kısmında ince bir çizgi halinde kobalt mavisi şerit çekilmiş ve beneklerle kulp kısmına hareket kazandırılmıştır. Formun ağız kısmında yer alan bordürde ise yarım papatya motifleri kullanılmıştır. Burada zemin kobalt, papatyalar beyaz, merkez noktası ise kırmızı renk sıraltıdır. *Lalelerle* beraber sık kullanılan gül

motifleri birbirlerini tamamlayıcı birer süsleme ögesi haline gelmiştir. Gülün ve *lalenin* bütünlüğe, tasarıma ve üsluba hareket kazandırdığı görülmektedir.

Katalog No: 52

Görsel No: 63

Form: Yüksek boyunlu sürahi

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 15. yy son çeyreği.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Decorative art, textiles and sculpture 17.

52

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıraltı Tekniği

Boyutlar: H: 25. 5 cm.

Alındığı kaynak: <https://tr.pinterest.com/>

Açıklama: Beyaz zemin üzerine kırmızı, turkuaz, kobalt ve yeşil renk sıraltı boyalarla boyanmıştır. Bünye üzerinde motifleri tasarım açısından incelediğimiz zaman merkezde klasik lale, gül, küpe çiçeği kullanılmıştır. Boyun kısmında ise nergis, klasik lale ve Manisa lalesi olduğu düşünülen lale motifi kullanılmıştır. Gövde de lale siyah kontur çizgisi içine kırmızı renkle boyanmıştır. Gövde ve yaprak kısımları ise turkuaz renkle boyanmıştır. Gül motifi de kırmızı renkle boyanmış ve yaprakları turkuaz boyanmıştır. Mevcut formda tabanda, merkezde ve ağız kısmında olmak üzere 3 adet bordür kullanılmıştır. Her bir bordürde farklı süsleme teknikleri tercih edilmiştir. Boyun kısmında ise klasik lale kobalt mavisi ile boyanmıştır. Manisa lalesi olduğu düşünülen motifte ise kırmızı renk tercih edilmiştir.

Kulp kısmında ise şerit halinde kobalt mavisi çekilerek hareket kazandırılmaya çalışılmıştır. Gövde de 4 adet lale, 4 adet gül, 4 sıralı sarmaşık halinde küpe çiçeği kullanılmıştır. Boyun kısmında ise 4 adet lale, 4 adet nergis ve 4 adet Manisa lalesi kullanıldığı düşünülmektedir.

3.2.3. Tabak

Katalog No: 53

Görsel No: 64

Form: Geniş bordürlü tabak

Yapım yeri: İznik

Yapım tarihi: 16. yy ortaları.

Kültür: Klasik Osmanlı (XV.-XVII. yy).

Bulunduğu yer: Calouste Gulbenkian

Foundation Museum, Lizbon, env. No. 811

Malzeme: Silisli bünye

Teknik: Sıraltı Tekniği

Boyutlar: Çap: 26 cm.

Alındığı kaynak: Atasoy ve Raby, 1989: 190.

Açıklama: Geniş bordürlü tabak formunda beyaz zemin üzerine kobalt mavisi ve bunun bir ton açığı mavi renk sıraltı kullanılmıştır. Tabağı çevreleyen geniş bordürde 8 adet karanfil kullanılmış ve etraflarına bir birlerine simetrik şekilde klasik *lale* ve Manisa *lalesi* olduğu düşünülen motifler kullanılmıştır. Klasik *lale*lerin 2 dilimli olduğu görülürken Manisa *lalesi* olduğu düşünülen formun 5 dilimli olduğu gözlemlenmiştir. Motiflerin tümünde mavi renk hâkimdir. Orta merkezde daire içerisinde bir saksıdan 4 adet klasik *lale*, 2 adet karanfil ve dik uzanan Manisa *lalesi* kullanıldığı görülmektedir. Buradaki *lale*lerde 2 dilimli olup Manisa *lalesi* olduğu düşünülen motifte 5 dilimlidir. Dairenin bitiş çerçevesinde beneklerle hareket kazandırılmış ve dış bordüre geçişte beyaz bir alan bırakılarak tabağın genel tasarımı sadeleştirilmiştir. Dış bordürde 24 adet klasik *lale* 13 adet Manisa *lalesi* olduğu düşünülen motif kullanılmış olup orta merkezle beraber toplamda 28 adet klasik *lale* 14 adet Manisa *lalesi* olduğu düşünülen motif ve 10 adette karanfil motif kullanılmıştır. Bu motifleri papatyalar ve küpe çiçekleri ve bunları destekleyen gövde ile sapsar desteklemiştir.

Tasarımın geneline bakıldığında yoğun bir süsleme görülse de kullanılan bitki ve motifler kendi içlerinde seçilmekte ve tasarımdaki yerini almaktadırlar.

4. DEĞERLENDİRME

Tez çalışmasında XV.-XVII. yy. İznik seramiklerinde sürekli yer alan ve iki çeşidiyle seçilen *lale* motifi 53 tane seramik eser üzerinden ele alınarak tasarım açısından incelenmiş ve *lalenin* diğer motiflerle görsel ilişkisi tespit edilmeğe çalışılmıştır. İnceleme sonucu söz konusu motifin renk, boyut ve oran, çeşit ve duruşu gibi temel görsel özellikleri belirlenmeye, süsleme kompozisyonundaki geleneksel yeri ve konumu (duruşu) takip edilmeye çalışılmıştır. Kapsayıcı nitelik taşımayan bu inceleme İznik seramiklerinde *lale* motifinin kullanım şekline dair ön fikir edinmeye imkân vererek daha detaylı araştırmalara veri ve emsal teşkil edecektir.

4.1. Klasik Lale-Tulipa

Yukarıda da belirlendiği gibi çalışmada Klasik Osmanlı Çağı İznik seramiklerinde *lale* motifi renk, boyut ve oran, çeşit ve duruşu gibi temel görsel özellikleri, süsleme kompozisyonundaki geleneksel yeri ve konumu (duruşu) açısından seçili örnekler katalogu üzerinden incelenmeğe çalışılmıştır. Kataloğa dâhil edilmiş toplam 53 sayıda örnekten 46 tanesi klasik *lale*, kalan 7 tanesi ise Manisa *lalesi* motifiyle süslüdür.

Klasik *lale* süslemeli örneklerinde yer alan motiflerden on beşi düz mavi, (Görsel No. 9, 11, 13, 16, 17, 19, 20, 21, 24, 25, 28, 31, 32, 39, 42-43, 50), biri düz siyah renkli (Görsel No. 12) sekizi düz kırmızı (Görsel No. 23, 26, 33-34, 35-36, 38, 40, 46, 53, 55), yedisi düz beyaz (Görsel No. 10, 15, 23, 30, 37, 41, 51, 52), biri mavi noktalı beyaz (Görsel No. 17), kobalt mavisi üzerine sıralı kırmızı beneklerle dizili (Görsel No. 13, 14, 15, 18, 23, 25.), kırmızı renkli ve üzerinde turkuaz benekli (Görsel No. 26), beyaz renk üzerine kobalt mavisi benekli (Görsel No. 51), mavi renk üzerine kobalt benekli (Görsel No. 32), kırmızı renkli ve beyaz benekli (Görsel No. 40, 55), yaprak dilimleri ise iki dilimli olanlar (Görsel No. 16, 17, 20, 32, 37, 46, 47, 54) yaprakları üçer dilimli olanlar otuz dört adet (Görsel No. 10, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33-34, 35-36, 38, 39, 40, 41, 42-43, 44, 45, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55) dört adet dilimli olanlar ise (Görsel No. 29), yapraklı olan örnekler ise (Görsel No. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44,

45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55), biri üzeri sıra halinde dizilmiş kırmızı beneklerle süslü düz beyaz (Görsel No. 13), biri üzeri zikzak dizilişinde yer alan turuncu yaprak süslemeli beyaz (Görsel No. 10) rengindedir.

Bunlardan ucu iki dilimli motife toplam üç adet, (Görsel No. 16, 17, 20, 32, 37, 46, 47, 54), üç dilimli olana ise toplam otuz altı adet (Görsel No. 10, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33- 34, 35- 36, 38, 39, 40,41, 42- 43, 44, 45, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55) dört dilimli olana ise toplam bir adet, (Görsel No. 29), sayılı örneklerde rastlanılmıştır. Bazı seramiklerde hem bir hem de iki dilimli *lale* motifinin uygulandığını görebiliyoruz (Görsel No. 9, 37). Bazılarında ise hem iki hem de üç adet uygulandığını da görebilmekteyiz (Görsel No. 17). Kimi *lale*lerde çiçeğin yapraklarını destekleyen yan yaprakların yakın ve benzer betimlenişi motifin beş yaprak halinde algılanmasına neden olmuştur. Bu sırada yan yaprakların farklı bir renkle boyanması çiçeğin görsel algısını zenginleştirmiştir.

Bu *lale* motiflerinin betimleme şekline yakından bakıldığında en sık tercih edilen süsleme şeklinin yaprağın orta dikey eksenini üzerinde duran ve sıra halinde dizilen renkli benekler olduğu anlaşılır (Görsel No. 11, 13, 14, 15, 18, 25, 26, 32, 40, 51, 55, 65, 66, 67). Bu sırada beneklerin rengi yaprakların rengine zıt olan bir renge sahip olmaktadır. Örneğin kırmızı yaprakta beneklerin beyaz, beyaz yaprakta kırmızı, mavi yaprakta kırmızı olduğu şekildedir.

Görsel No- 65: Ayrıntı

Görsel No- 66: Ayrıntı

Görsel No- 67: Ayrıntı

Lale'lerde sıra halindeki benekler dışında tüm yaprak yüzeyine dağılmış noktali beneklere de rastlanmıştır (Görsel No. 51, 68). Bu beneklerin de beyaz zeminde kontur çizgisinin renginde mavi olduğu dikkati çekmektedir.

Görsel No- 68: Ayrıntı

İç dolgusu ilginç olan bir başka lale motifi ise formu ince uzun yaprağa benzeyen kırmızı renk dolgu elemanlarıyla çeşitlendirilmiştir. Zikzak halinde dizilmiş bu yapraklar *lale* çiçeğinin zeminde büyük beyaz leke olarak belirmesini daha albenili ve hareketli kılmaktadır. (Görsel No. 10, 69)

Görsel No- 69: Ayrıntı

Lale motifinin seramik zeminlerde yerleştirilmesine gelince özel bir yönlendirme şeklinin tercih edilmediğini görüyoruz. Uzun ince dallar üzerindeki *Lale*lerin aşağıdan yukarı ve düz çıkan (Görsel No. 10,13, 16, 17, 19, 24, 25, 32, 37, 38, 39, 40, 42- 43, 44, 46, 47, 48, 51, 53, 54, 55), yukarıdan aşağı ve sağdan sola, soldan sağa doğru uzantı gösteren (Görsel No. 9, 11, 14, 21, 45), sağdan sola (Görsel No. 11, 14, 21), veya soldan sağa (Görsel No. 9, 11, 21, 45), doğru yerleştirildiği süslemelerde en azından bu motif için yönün önemsenmediğini ortaya koymaktadır.

Seçilmiş örneklerdeki *lale* motifinin diğer bitkisel, soyut, geometrik ve figüratif motiflerle yan yana kullanılmasına dikkat edildiğinde her hangi bir

kısıtlamanın olmadığı, lakin *lale* ile gül, *lale* ile sümbül *lale* ile karanfil gibi çiçekli bitkilerin daha sık tercih edildiği anlaşılmaktadır.

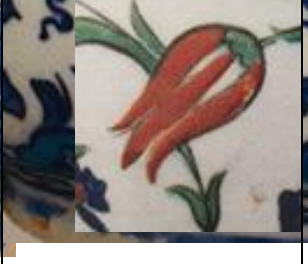

Klasik *lale* ile Manisa *lalesi* motifleri karşılaştırıldığında seramik eserlerde çok sık rastlanmamaktadır. Manisa *lalesi* olarak bilinen ve bilimse adı “Anemone Coronaria” olan bitki motifi daha çok çini süslemelerinde, duvar kaplamalarında sıklıkla görülmüştür. Klasik *lale* hem form açısından hem de biçimin elverişli olması nedeniyle daha sık kullanıldığı değerlendirilmiştir.

Motifin tasvir şekline bakıldığında çok sade ve yalın betimlemelerden çok daha ayrıntılı detaylandırmalara kadar geniş bir çeşitlilik yelpazesinin varlığı dikkati çekmektedir. En sade örneklerde *lale* damlaya benzer forma sahip ucu dilimlenen şekliyle tek kontur çizgisiyle resim edilerek içi tek bir renkle doldurulmuştur. İnsan tasviriyle kullanılmış örnekler (Görsel No. 14, 24) çalışmalarında görülmektedir. Armalı motif ve desenlerinde son döneme yakın sıklıkla kullanıldığını yapılan araştırmalarda görmekteyiz. Buna bir örnek olarak ise (Görsel No. 13), görebiliriz.

Biraz daha karmaşık betimlemelerde aynı formun dilim uçları daha geniş bir şekilde bir birinden ayrılmış ve çatal haline getirilmiştir. Dilimler arasındaki boşluk kimi zaman ince bir çizgi halinde sapa doğru uzamakta, kimi zaman ise dilimler orta bir noktada birleşerek uçlara doğru birleşik halde devam etmektedirler (Görsel No. 12). Yine tek renk ile boyanmış uzun ve kıvrım taç yaprakları sağdan ve soldan onları kucaklayan çanak yapraklarla desteklenmektedir (Görsel No. 13). Bu durumda çiçeğin taç yapraklarıyla çanak yapraklar arasındaki fark renk ile belirlenmektedir.

Daha ayrıntılı *lale* motifi tasvirlerinde çiçeğin taç yaprakları sapın kendisine değil, alt kısmındaki çanağı temsil eden dilimli kısma birleşmektedir. Bu kısmın düz renkte olduğu gibi (Görsel No: 16, 18, 21, 22, 26, 28, 29, 42- 43, 44), iki (Görsel No. 22) renkle belirtilmiş olabilir. Bazen çanak kısmı çiçeğin sapının devamı niteliğinde sapla aynı renge sahip olmaktadır. (Görsel No.13, 17, 19, 20, 23, 24, 30, 32, 48, 51, 54). Farklı renk sapların da kullanıldığı görülmektedir. (Görsel No. 25, 26, 27, 28, 29, 31, 38, 40, 44, 46, 47, 49, 53, 55). Yapaksız kullanılan *lale* motifleri az sayıda tutulduğu gözlemlenmiştir. (Görsel No. 37, 50, 52). *Lale*lerin uç kısımlarına doğru daralan ve sivrileşen motif çeşitleri yaygın olarak görülmektedir. (Görsel No. 9, 12, 14, 15,17, 19, 21, 23, 26, 27, 28, 29, 38, 39, 40, 41, 42- 43, 44, 46, 47, 48, 49, 51, 53, 55). *Lale*lerin uç kısımlara doğru daha ayrık betimlendiği desenlerde

azımsanmayacak kadardır. (Görsel No. 10, 11, 16, 22, 25, 30, 31, 44, 50, 52, 54, 70, 71, 72, 73) şeklinde *lale*lerin tasarım özellikleri değerlendirilmiştir.

			
Görsel No- 70 Ayrıntı	Görsel No- 71 Ayrıntı	Görsel No- 72 Ayrıntı	Görsel No. 73 Ayrıntı

Elde edilen veriler Klasik Osmanlı İznik seramiklerinde *lale* motifinin kesin bir ikonografiye sahip olmadığı veya mevcut kıstas çerçevesinin yeterince geniş tutulduğu yönündedir. Anlaşılan o ki boyama yapan seramik ustaları alanın büyüklüğü, kompozisyon şekli ve yoğunluğuna, hâkim renk çalarının şekline bağlı olarak *lale* motifini sade veya ayrıntılı, tek veya çok renkli yapabiliyorlardır. Benzer durum *lale* ile diğer motif türlerinin bir arada kullanılması için de geçerlidir. *Lale* vazo içinde, zemindeki tümsekten veya bordür kenarından ortaya çıkarak tasvir edilebildiği gibi, bir yaprak demetinin içinden, bir diğer çiçekten veya yaprağın içinden de uzayarak betimlene biliyordur. *Lale* motifinin kırmızı renk ile ilişkisinin de son derece gevşek olduğu, tam tersi mavi renk ve tonlarının da motiflerin kırmızı kadar yaygın karşımıza çıktığı söylenilebilir.

4.2. Manisa Lalesi

Manisa *lalesi* süslemeli örneklerinde yer alan motiflerden ikisi düz mavi, (Görsel No. 59, 64), dört düz kırmızı (Görsel No. 60, 61, 62, 63), biri düz beyaz (Görsel No. 58), biri beyaz renkli zemin mavi (Görsel No. 58), biri mavi renkli zemin beyaz (Görsel No. 59), bir diğeri beyaz zemin renk kırmızı (Görsel No. 60, 61, 62, 63), biri zemin beyaz renk kobalt (Görsel No. 64), iki dilimli yaprak örneği (Görsel No. 58), üç dilimli yaprak örneği (Görsel No. 60, 61), dört dilimli yaprak

örneği (Görsel No. 62), beş dilimli yaprak örneği (Görsel No. 63, 64) şeklindedir. Örneklerin gövde kısımları incelendiğinde ise birinde gövde kısımları bir sıra yeşil, bir sıra kırmızı ve iki küçük yapraklı (Görsel No. 59), birinde beyaz gövde tek saplı ve birinde bir birinde iki adet yapraklı (Görsel No. 58), birinde sap yeşil ve iki adet yapraklı (Görsel No. 60), bir diğerinde sap yeşil ve tek yapraklı (Görsel No. 61), bir diğerinde ise sap kısmı yeşil ve yapraksız örnek (Görsel No. 62), diğerisi ise siyah saplı ve iki adet yapraklı (Görsel No. 63), şeklinde olduğu gözlemlenmiştir.

5. SONUÇ

Tez çalışmasında 15.- 17. yy İznik Seramiklerinde yer alan ve iki çeşit olarak incelenen lale motifi 53 adet eser üzerinden ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu incelemede tasarım açısından *lale*lerin özellikleri ve diğer motiflerle olan görsel ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. *Lalenin* kullanım şekli, formu, biçimi, renk ve oranı, çeşitleri ve duruşu gibi temel görsel özellikleri adım adım belirlenmeye çalışılmış ve motifin geleneksel yeri ve konumu takip edilmeye çalışılmıştır. İncelenen 53 adet eser üzerinde ortaya çıkan veriler şu şekildedir:

1. Kullanılan en sık formlardan olan tabak; lale motifinin en sık rastlandığı ve en belirgin örneklerinin kullanıldığı form olduğu görülmüştür. Tabaklarda *lale* motifine merkez dairede ve kenar bordürlerde sıkça rastlanmıştır. Kenar bordürlerde sıralı sistem ya da simetri olarak dizilmiş örnekleri sıkça görülmüştür. *Lale*ler, tabak formuna uygun olarak tasarlanmış ve genellikle üç dilimli olarak kullanıldığı görülmüştür. Tabaklarda baskın motif olarak görünmeyen örneklerine de rastlanılmıştır. Burada dikkat çeken en önemli husus *lale* motifi az sayıda olsa bile, tabakların tasarımında yer aldıkları görülmektedir. *Lale*ler genellikle tabaklarda geniş yapraklı, uca doğru sivrilen ve açılan bir motif olarak betimlendiği görülmektedir. Farklı renklerin hâkim olduğu bu lale motiflerinde genellikle siyah kontur çizgisi içine kırmızı sır altı veya kobalt mavisi renkler yaygın olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca formda kullanılan zeminde de sıklıkla kobalt mavisi veya astarın kendi rengi olan beyaz renk bırakıldığı görülmüştür. Tabakalarda *lale* motifinin yanı sıra sıklıkla kullanılan bitki süslemesi; gül, sümbül, papatya, nergis, peygamber çiçekleri, zambak ve küpe çiçekleri gibi bitki motifleriyle de bezendiği görülmektedir. Ayrıca 17. yy sonlarına doğru insan motifleriyle de sık kullanıldığı görülmektedir.
2. Bir başka form ise kâselerdir. Kâseler *lale* motifinin sıklıkla kullanıldığı bir form olup, yoğun süsleme özellikleriyle de başka bitki süslemelerinin de kullanıldığı görülmektedir. Kâselerin iç kısımlarında ve dış kısımlarında kullanılan *lale*ler genellikle kartuş içerisine uygulandığı görülmektedir. İncelenen örneklerde *lale*lerin simetrik bir anlayışla dizildiği görülmektedir.

Her forma uygulanabilen *lale* motifi, kâselerde biçime ve forma uygun olarak betimlendiği ve tasarımda yer aldığı görülmektedir. Tabak formunda da olduğu gibi *laleler* başka bitki motifleriyle de sık kullanılmıştır. Kâselerde kullanılan en sık motiflerin *laleler* yanı sıra gül, papatya ve zambaklar olduğu görülmüştür.

3. Her forma uygulanan *lale* motifinin, tespit edilen sık kullanım formlarından bir diğeri de maşrapalardır. İznikli ustalar ellerinden çıkan her eseri adeta nakış gibi işlemişler ve onlara derin manalar yüklemişlerdir. Biz bunun tespitini eserler üzerinde yapmış olduğumuz işlemlerin titizliğinde ve çeşitliliklerinde anlamaktayız. *Laleler* maşrapalarda forma uygun olarak kullanılmıştır. Geneline baktığımızda alt kısımlardan yukarı doğru uzanma gösteren *laleler* tespit edilmiştir. En belirgin örneklerine de aslında maşrapalarda rastlamak mümkündür. Çünkü *laleler* bu formda alanı doldurmuştur. Bunun içinde irice ve uzunca bünye üzerinde betimlenmişlerdir. İnceleme de rastlanan, *lalelerin* çoğunlukla üç dilimli olması ve uca doğru sivrilerek daralması tespit edilmiştir. *Lalelerin* mavi, kırmızı, beyaz renk sır altı boylarla boyandığı görülmektedir. Mevcut formda *lalelerin* yanı sıra iri yapraklar, gül ve menekşelerle sık kullanıldığı görülmektedir.
4. *Lalelerin* incelenen eserlerde; sürahilerde, vazolarda, kavanozlarda, şişelerde, hokka ve şamdan gibi birçok formda yer aldıkları görülmüştür. Her forma uygun olarak kullanılan *laleler*, söz konusu formlarda da sıklıkla tercih edilmiş bir formdur. İki dilimli ve üç dilimli olarak kullanılmış olan *laleler*, genellikle siyah kontur çizgisine, kobalt, kırmızı, mavi gibi sır altı renkleri kullanıldıkları görülmektedir. Zeminlerin çoğu kobalt mavidir. Bu formlarda kullanılan *lale* motiflerinin yanı sıra gül, papatya, karanfil, pençer ve nergislerinde kullanıldığı görülmüştür.
5. *Laleleri* tasarım açısından inceleme konusuna aldığımız bir başka motifi ise Manisa *lalesidir*. Manisa *lalesi* 15.- 17. yy seramiklerinde çok yaygın olarak kullanılmamış olduğunu görmekteyiz. Genellikle çinilerde büyük panoların alt kısımlarında görülmektedir. İncelenen eserlerde az sayıda

karşımıza çıkan Manisa *lalesi* çiğdem ve safran olarak da işlenmiş olduğunu görmekteyiz. Araştırmalar sonucu Manisa lalesinin seramik eserlerde çok sık görülmediği gözlemlenmiştir. Bu gözlemler ışında kapalı *lale* motifine veya çiğdem çiçeğine benzer resmedildiği görülmektedir. Tabak, maşrapa ve sürahi gibi örneklerde az sayıda görülmektedir.

6. *Lale* bitkisi motifleri İznikli ustalar tarafından çok sevilmiş ve hemen hemen her formda kullanmaya çalışmışlardır. Kullanılan *lale* motifleri üç ve iki dilimli olup, tek sap üzerinden yükselmiş ve genellikle de iki yaprakla tamamlanmıştır. Serbest tasarım anlayışına uygun olan *lale* formu, kolay çizilebilmesi ve görsel açıdan şık görünmesi onları vazgeçilmez kıldığı görülmektedir. İncelenen eserlerde *lale*ler belirli bir yönde dizilim ve yükseliş göstermişlerdir. Simetri çeşitlerine, zıt yönde uzayan şekillerine ve kırık saplı örneklerinde rastlanılmıştır. 15.- 17. İznik seramiklerinde incelenen *lale* motiflerinin yanı sıra kullanım sıklığı gösteren başka bitki süslemeleri de olmuştur. *Lale*ler ile birlikte kullanılan ve en sevilen motiflerden birisi de hiç şüphesiz gül motifidir. Gül ve *lale* ikilisinin kullanım sıklığı yapılan araştırma ve inceleme sonucunda ortaya konmaktadır. Bununla beraber tasavvufta lalenin Allah'a, gülün ise Peygambere açılması olarak değerlendirilebilir. Başka bir açıdan *Lale*ler zengin renk ve tonlarla kullanılmıştır. İncelenen eserlerde benekli *lale*, çizgili *lale*, tek renkli *lale*, zikzak benekli *lale* gibi çeşitlere süslemede rastlanılmıştır. Halkın *lale* motifine ilgisi de kullanım sıklıkları açısından değerlendirildiğinde önemli bir yer tutmaktadır. *Lale*ler hem dini inanış anlamında hem de görselliklerinin güzelliği açısından sık kullanılmıştır. Sadece seramik eserlerde değil, çini, tezhip, ebru, edirnekâri vb. gibi birçok geleneksel el sanatları uygulamasında kullanmışlardır. *Lale*ler günümüzde de sıklıkla kullanılmaktadır. Bugünde El Sanatlarımızın süslemesinde, özellikle seramik eserlerinin süslemesinde vazgeçilmez bir motif olduğu görülmektedir.

6. KAYNAKÇA

- Altun, Ara (1998). Osmanlı'da Çini ve Seramik Öyküsü, Cilt I, İstanbul.
- Arlı, Belgin Demirsar- Altun, Ara (2008). Anadolu'da Toprağın Hazinesi Çini Osmanlı Dönemi, Birinci Baskı, İstanbul.
- Atasoy, Nurhan- Raby, Julian (1989). İznik, Birinci Baskı, İstanbul.
- Aslanapa, Oktay (1989). Türk Sanatı, On Beşinci Baskı, İstanbul.
- Akar, Azade- Keskiner, Cahide (1978). Ornament and Desing in Turkish Decorative Arts, Birinci Baskı, İstanbul.
- Bilgili, Hülya (2009). İznik Çini ve Seramikleri, Birinci Baskı, İstanbul.
- Bakır, Sitare Turan (1999). İznik Çinileri Gülbenkyan Koleksiyonu, Birinci Baskı, Ankara.
- Barışta, H. Örcün (2015). Türk El Sanatları, Cilt III, Ankara.
- Bektaşoğlu, Mustafa (2009). Anadolu'da Türk İşlam Sanatı, Birinci Baskı, Ankara.
- Çobanlı, Zehra- Öney, Gönül (2007). Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, Birinci Baskı, İstanbul.
- Yetkin, Şerafe (1964). Sanat Tarihi Yıllığı, Birinci Baskı, İstanbul.
- Yıldırım, Ramazan (2007). Erken Osmanlı (1300- 1453) Yapılarında Çini Süsleme, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Elektronik Kaynak

(<http://www.megep.meb.gov.tr/>) Erişim tarihi: 31. 05. 2018.

<https://tr.pinterest.com/> Erişim tarihi: 30. 04. 2019.

<https://www.turkiyekulisi.com/turkiye/manisa-lalesi-ni-koparana-60-bin-lira-ceza-h6339.html> Erişim Tarihi: 07. 02. 2019.

(<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/140011029>
[23.05.2013.](http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/140011029)

<http://antikantika.com/urunler/antika-osmanli/antika-iznik-seramikleri.html?image=0>
Erişim Tarihi: 08.05.2019.

Satır, Seçil (2015). Türk Kültüründe İznik Çinilerinin Önemi ve Güncel Değerlendirilmesi. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/SATIR-Se%C3%A7il-T%C3%9CRK-K%C3%9CLT%C3%9CR%C3%9CNDE-%C4%B0ZN%C4%B0K-%C3%87%C4%B0N%C4%B0LER%C4%B0N%C4%B0N-%C3%96NEM%C4%B0-VE-G%C3%9CNCEL-DE%C4%9EERLEND%C4%B0R%C4%B0LMES%C4%B0.pdf> Erişim Tarihi: 10.05.2019.

<https://www.artamonline.com/298-muzayede-degerli-tablolar-ve-antikalar/18082-iznik-seramik-tabak> Erişim Tarihi: 10.05. 2019.